

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 2.

Lördagen den 2 november.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herrar Nilsson i Antnäs, Persson i Björnsbyholm och Svensson i Eggelstad intagit sina platser i kammaren.

§ 2.

I enlighet med därom den 31 nästlidna oktober fattat beslut skulle nu företagas val av ledamöter och suppleanter i de utskott riksdagen beslutit tillsätta; och anställdes först val av ledamöter i konstitutionsutskottet.

Därvid avlämnades 164 godkända valsedlar, samtliga med parti-beteckningen »gemensamma listan» och upptagande namnen på nedannämnda personer i följande ordning:

- herr *Larsson* i Västerås,
- » *Magnusson* i Tumhult,
- » *Janson* i Kungsör,
- » *Hallén*,
- » *Sterne*,
- » *Räf*,
- » *Jansson* i Edsbäcken,
- » *Magnusson* i Kalmar,
- » *Hildebrand* och
- » *Persson* i Tofta.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

§ 3.

Härefter företogs val av ledamöter i första särskilda utskottet.

Därvid avlämnades 127 godkända valsedlar, samtliga med parti-beteckningen »gemensamma listan». Av dessa valsedlar upptogo 126 namnen på nedannämnda personer i följande ordning:

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1918. Nr 2. 1

herr *Eriksson* i Grängesberg,
 » *Andersson* i Skivarp,
 » *Olofsson*,
 » *Bärg* i Katrineholm,
 » *Sävström*,
 » *Hederstierna*,
 » *Leander*,
 » *Törnkvist*,
 » *Olsson* i Broberg,
 » *von Sneidern*,
 » *Andersson* i Gävle och
 » *Erlansson*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

§ 4.

Vidare företogs val av ledamöter i andra särskilda utskottet.

Därvid avlämnades 127 godkända valsedlar, samtliga med parti-beteckningen »gemensamma listan» och upptagande namnen på nedan-nämnda personer i följande ordning:

herr *Lindqvist* i Kosta,
 » *Nilsson* i Bonarp,
 » *Pettersson* i Södertälje,
 » *Källman*,
 » *Johansson* i Uppmälby,
 » *Vennersten*,
 » *Röing*,
 » *Hage*,
 » *Hedin* och
 » *Rehn*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

§ 5.

Vid nu anställt val av suppleanter i konstitutionsutskottet av-lämnades 104 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »gemensamma listan» och upptagande namnen på nedannämnda per-soner i följande ordning:

herr *Zander*,
 » *Olsson* i Broberg,
 » *Igel*,
 » *Hansson* i Gärda,
 » *Engberg*,
 » *Sundberg*,
 » *Anderson* i Knapasjö,
 » *Vennerström*,
 » *Norman*,

herr *Gylfe*,
 » *Runefors* och
 » *Gustafson* i Kasenberg.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 6.

Företogs val av suppleanter i första särskilda utskottet.

Därvid avlämnades 83 godkända valsedlar, samtliga med parti-beteckningen »gemensamma listan». Av dessa valsedlar upptogo 72

såsom första	namn	herr	<i>Johansson</i> i Kullersta,
» andra	»	»	<i>Svensson</i> i Kompersmåla,
» tredje	»	»	<i>Bäckström</i> ,
» fjärde	»	»	<i>Hagman</i> i Stockholm,
» femte	»	»	<i>Eriksson</i> i Stockholm,
» sjätte	»	»	<i>Olsson</i> i Kullenbergstorp,
» sjunde	»	»	<i>Mossberg</i> ,
» åttonde	»	»	<i>Karlsson</i> i Sandviken,
» nionde	»	»	<i>Nilsson</i> i Antnäs,
» tionde	»	»	<i>O. Nilsson</i> i Örebro.
» elfte	»	»	<i>Hamrin</i> ,
» tolfte	»	»	<i>Nilsson</i> i Malmö och
» trettonde	»	»	<i>Magnusson</i> i Skövde.

Återstående 11 valsedlar upptogo såsom första namn herr Strid och såsom andra namn herr Andersson i Knäppinge.

Vid bestämmandet av ordningen mellan namnen upptogs till en början såsom första, andra, tredje, fjärde, femte och sjätte namn respektive herrar Johansson i Kullersta, Svensson i Kompersmåla, Bäckström, Hagman i Stockholm, Eriksson i Stockholm och Olsson i Kullenbergstorp, vilka i nu nämnd ordning uppförts å 72 valsedlar eller mer än sex sjundedelar av gruppens rösttal.

För avgörande av ordningen mellan övriga namn företogs sammanräkningar enligt 2 § 2 mom. i stadgan om val till riksdagens utskott.

Sjunde rummet tillföll herr Strid, därvid en var av de 11 valsedlar, som upptogo hans namn, gällde såsom hel röst samt en var av övriga 72 valsedlar såsom en sjundedels röst; och utgjorde det för honom uträknade rösttalet 11.

Vid härefter företagna sammanräkningar för besättande av de sju återstående rummen tillföll åttonde rummet herr Mossberg med rösttalet $10 \frac{2}{7}$, nionde rummet herr Karlsson i Sandviken med rösttalet 9, tionde rummet herr Nilsson i Antnäs med rösttalet 8, elfte rummet herr O. Nilsson i Örebro med rösttalet $7 \frac{2}{10}$, tolfte rummet herr Hamrin med rösttalet $6 \frac{9}{11}$, trettonde rummet herr Nilsson i Malmö med rösttalet 6 och fjortonde rummet herr Magnusson i Skövde med rösttalet $5 \frac{7}{13}$. En var av de 72 valsedlar, som upptogo dessa namn, gällde vid sistberörda sju sammanräkningar såsom en

sjundedels röst för åttonde rummet, såsom en åttondels röst för nionde rummet, såsom en niondels röst för tionde rummet, såsom en tiondels röst för elfte rummet, såsom en elftedels röst för tolfte rummet, såsom en tolfteedels röst för trettonde rummet och såsom en trettondels röst för fjortonde rummet. Röstvärdet för en var av de 11 valsedlar, som upptogo herr Anderssons i Knäppinge namn, utgjorde vid alla sju sammanräkningarna $\frac{1}{2}$ och det för honom uträknade rösttalet $5\frac{1}{2}$.

Med anledning härav upptogos å gruppens lista namnen å följande personer i nedan angivna ordning, nämligen:

herr *Johansson* i Kullersta,
 » *Svensson* i Kompersmåla,
 » *Bäckström*,
 » *Hagman* i Stockholm,
 » *Eriksson* i Stockholm,
 » *Olsson* i Kullenbergstorp,
 » *Strid*,
 » *Mossberg*,
 » *Karlsson* i Sandviken,
 » *Nilsson* i Antnäs,
 » *O. Nilsson* i Örebro.
 » *Hamrin*,
 » *Nilsson* i Mamlö och
 » *Magnusson* i Skövde;

och hade alltså dessa personer blivit utsedda till suppleanter i utskottet.

§ 7.

Härpå anställdes val av suppleanter i andra särskilda utskottet.

Därvid avlämnades 101 godkända valsedlar, samtliga med parti-beteckningen »gemensamma listan». Av dessa valsedlar upptogo 99 namnen på nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Strid*,
 » *Andersson* i Knäppinge,
 » *Bogren*,
 » *Johansson* i Trollhättan,
 » *Carlsson* i Frosterud,
 » *Lithander*,
 » *Molin*,
 » *Hansson* i Stockholm,
 » *Carlsson* i Solberga,
 » *Osberg*,
 » *Hansson* i Mora-Noret och
 » *Lindmark*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 8.

Enligt därom av kammaren den 31 nästlidna oktober fattat beslut företogs nu val av de särskilda deputerade, som Kungl. Maj:t i skrivelse den 25 i samma månad äskat, att riksdagen måtte jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen utvälja för att med Konungen överlägga.

Därvid avlämnades 117 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »gemensamma listan» och upptagande namnen på nedannämnda personer i följande ordning:

herr *Branting*,
 » *Lindman*,
 » *Hamilton*,
 » *Larsson* i Västerås,
 » *Eriksson* i Grängesberg och
 » *Andersson* i Skivarp.

Dessa personer hade alltså blivit utsedda till deputerade.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att under rättelse om sistberörda val skulle genom utdrag av protokollet meddelas riksdagens kanslideputerade med anmodan till dem att låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående sju paragrafer omförmälda valen och vad kammaren i sammanhang med valet av särskilda deputerade beslutat.

§ 10.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tillsvidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst. *Vid remiss av propositionen nr 1.*

Därvid yttrade:

Herr *Lindqvist* i Kosta: Herr talman, mina herrar! Vid det tidigare tillfälle, när förslag om dyrtidstillägg för statstjänarna förelegat, har jag för min del ifrågasatt, huruvida det kunde vara nödvändigt att bevilja sådana åt de högst avlönade tjänstemännen. Kungl. Maj:t och riksdagen ha haft en annan mening än jag i detta fall och ha sålunda beviljat dyrtidstillägg även åt de högst avlönade statstjänstemännen. Den proposition, som nu skall remitteras till utskott och vilken proposition innebär förslag om förhöjning av det dyrtidstillägg, som förra riksdagen beviljade, gör ingen förändring häruti, utan skall även till de högst avlönade tjänstemännen dessa

Vid remiss av
propo-
sitionen nr 1.
(Forts.)

s. k. supplementstillägg utgå. Även om jag finner, att det icke kan vara absolut nödvändigt, så kan jag dock finna det förklarligt, att regeringen icke har velat göra någon förändring i det beslut, som förut har fattats och i de regler som tidigare blivit fastställda. Men vad jag icke kan finna förklarligt, det är att regeringen, när den har avlämnat denna sin proposition om supplementstillägg till statstjänarna, fullkomligt har glömt bort, att här i landet finnas många medborgare, som icke äro statstjänare och vilka i minst lika hög grad som statstjänarna äro i behov av dyrtidstillägg på det ena eller andra sättet. Jag förstår så väl, att hos det stora flertalet av statens tjänares behov föreligger av det dyrtidstillägg, som här är föreslaget; jag gör ingen erinran däremot, men nog hade väl regeringen bort se till, att den samtidigt med avlämnandet av denna proposition även framlagt en proposition, i vilken regeringen av riksdagen äskade något hundratal miljoner kronor till användande i prisreglerande syfte, så att även de, som icke äro statstjänare kunde få något. Läget är, mina herrar, såsom ni så väl känner, i de svenska hemmen sådant att det är nödvändigt att denna riksdag icke åtskiljes utan att hava gjort något för att lindra svårigheterna.

I den diskussion som har förts över vad som kunde göras, ha icke många framkomliga vägar blivit anvisade, men anvisa medel i prisreglerande syfte kan riksdagen göra, om den vill, och jag för min del tror, att riksdagen måste göra det. Nog kan det vara svårt att visa på vägar för att taga ut några hundratal miljoner kronor, men bland medborgarna här i landet finnes det likväl många, som ha sådana inkomster och sådana förmögenheter, att samhällssolidariteten bör bjuda att dessa bisträcka sina svagare bröder och systrar.

Om det nu hade varit så, att regeringen hade kunnat meddela, att den fördyring av livsmedlen, som länge har pågått, nu vore slut, och att man hade att vänta en nedgång, då kunde det varit förklarligt, att regeringen underlätit att framlägga förslag i detta hänseende, men när man finner, såsom man fann för några dagar sedan, ifrån ledande håll uttalat, att prisskraven ännu icke har nått sin höjd, utan att vi inom kort ha att vänta ytterligare prisstegring på exempelvis sådana varor som mjölk och smör, när vi åter veta, att för några dagar sedan den allra viktigaste förnödenhetsvaran, mjölet, har kommit att bli så väsentligt mycket dyrare än förut, då kunna vi väl förstå, att det är nödvändigt att något göres.

En grupp i samhället, vilken jag vid ett tidigare tillfälle här ifrån denna plats har påvisat vara i särskilt behov av statens kraftiga hjälp, nämligen de, som åtnjuta pension enligt pensionsförsäkringslagen hade också bort av regeringen ihågkommas på ett eller annat sätt.

Jag vill för min del rikta den varma vädjan till regeringen, att regeringen, vilken ju är den enda som kan vid denna riksdag framkomma med förslag, ville taga under övervägande, huruvida det icke är möjligt att för denna urtima riksdag framlägga förslag, innebärande krav på något hundratal miljoner kronor att användas i prisreglerande syfte.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Vi stå ju här inför remitterande till vederbörande utskott av den fråga, nämligen förslag om åstadkommande av ökade krigstidstillägg till statstjänarne, vilken jämte frågan om dyrtidens och livsmedelsknapphetens bekämpande måste anses som det viktigaste av de spörsmål, som föranlett inkallandet av denna urtima riksdag.

Vid remiss av propositionen nr 1.
(Forts.)

Det kan då icke anses omotiverat om man vid ett sådant tillfälle begär ordet för att låta denna remiss åtföljas av några korta eringar och på det sättet åstadkommer en remissdebatt, isynnerhet som en sådan debatt då kommer att motsvara den remissdebatt, som man vid de lagtima riksdagarna brukar få se rulla upp sig vid remitterandet av statsverkspropositionen.

Det är visserligen beklagligt, att i en sådan remissdebatt vid denna urtima riksdag det icke blir tillfälle att yttra sig om en del andra frågor, som icke föreligga till avgörande vid denna riksdag. Den föregående talaren har redan pekat på en sådan fråga, som regeringen endast tillåter att man diskuterar men i vilken den icke tillåter att man söker åstadkomma något beslut. För min del vill jag i likhet med den föregående ärade talaren å mitt partis vägnar göra gällande, att det är synnerligen beklagligt, att i alla dessa andra frågor — om vilka man får yttra sig vid de lagtima riksdagarna och i vilka man då får fatta beslut — man nu icke blir i tillfälle att åstadkomma någonting annat än prat, som folket icke kan leva av.

Ja, mina herrar, vi ha från det parti jag tillhör anledning att betona detta icke minst därför, att vi för vår del ha uppvaktat genom en deputation herr statsministern och gjort framställning om att arbetet i riksdagen i livsmedelsfrågan skulle kunna ordnas ungefär på det sätt, som herr Lindqvist i Kosta här har framhållit såsom önskvärt. Men vi ha dessutom givetvis anledning att särskilt vid detta tillfälle, då man icke får yttra sig i de frågor, som herr Lindqvist i Kosta var inne på, koncentrera oss på den här föreliggande frågan om anslag till statstjänarna för att förbättra deras ställning.

Vad särskilt beträffar det parti som jag tillhör, så har det en alldeles speciell anledning att nu i dag yttra sig vid remissen av denna proposition, nämligen den omständigheten, att vi icke ha kunnat placera någon ordinarie representant i det särskilda utskott, som skall avgöra denna fråga. Ja, det är ju visserligen sant, att det icke är utskottet, som skall avgöra frågan, men såsom alla herrarne veta är det i allmänhet så i frågor av denna art, att frågan faktiskt avgöres i det utskott, som behandlar densamma, och att behandlingen i kammaren sedermera blir av tämligen formell art. Vi ha, säger jag, trots att vi representera en mycket stor del av dessa statstjänare, speciellt de lägre, och trots att vi dessutom vid det sista valet 1917 hade ett sådant röstetal, att detta proportionellt sett skulle ha berättigat oss till ordinarie representation i detta utskott likväl icke kunnat vid de förda underhandlingarna genomdriva en ordinarie representant för oss i det utskott, som skall behandla denna

Vid remiss av fråga. Vi ha alltså redan i denna omständighet en anledning att yttra oss vid remissen.

(Forts.)

Men det finnes även en annan omständighet, som gör, att vi ha anledning att vid denna remiss draga fram och trycka på frågan, och det är den omständigheten att vår riksdagsgrupp — jag skall be att få förklara det å gruppens vägnar här vid detta tillfälle — står fullt och helt solidarisk med den uppfattning, som gjort sig gällande bland de lägre statstjänarna, att vid ett tillfälle som detta regeringen borde ha ansett det riktigt och rättvist att lägga fram ett förslag som gav ett lika stort tillägg till de lägst avlönade befattningshavarna, vilka givetvis ha det svårast att under nuvarande tider klara sig från svälten och nöden på grund av dyrtiden. Vår riksdagsgrupp och vårt parti står alltså fullt solidariskt med den uppfattningen; men vi vilja dessutom tillägga, att om nu också regeringen icke anser sig fullt och helt kunna gå fram på den linjen, när det gäller statstjänarnas supplementstillägg, så hade regeringen åtminstone bort kunna lägga fram ett förslag, som hade garderat åt de lägsta befattningshavarna i statens tjänst det minimibelopp av 500 kronor att utbetalas på en gång, som stora grupper av dessa lägsta statstjänare ha begärt och angivit såsom ett minimum, under vilket man icke kunde gå utan att dessa statstjänare skulle taga skada. Vi ansluta oss alltså till den uppfattningen, att de lägsta statstjänarna bort garaderas på *det* sättet, särskilt av den anledningen, att, såsom ju även den föregående talaren något berörde, man vet, att den fördyring av livsmedlen som hittills konstaterats, kommer att fortsätta och det icke minst på grund av vissa beslut av regeringen och riksdagen. Jag behöver endast erinra om beslutet om brödpri-sernas höjning, vilket givetvis i de fattiga hemmen kommer att medföra en fördyring av en av de allra viktigaste förnödenheter, som varje hem måste lägga sig till med. Herrarna ha ju genom att taga del av den föreliggande propositionen sett hur denna fördyring har fortskridit. Om vi slå upp sid. 7 så finna vi överst på sidan, hur denna fördyring fortskridit till krigsutbrottet 1914 så att den då utgjorde 72 %. Denna siffra lades till grund för det krigstidstillägg, som gavs vid den lagtima riksdagen 1918, och såsom vi alla veta, blev för det stora flertalet av dessa statstjänare det krigstidstillägg, som sålunda gavs, långt ifrån motsvarande den höjning i livsmedelsprisen, som inträtt. Nu har sedan dess fördyringen ytterligare fortskridit. Det framgår, om man läser den kungl. propositionen, att denna fördyring från nämnda tid till den 1 oktober 1918 har fortskridit från från 72 % till 140 % av den ursprungliga siffran. Denna fördyring innebär sålunda så gott som en fördubbling av den fördyring, som hade inträtt vid den tidpunkt som lades till grund för det av den senaste riksdagen beslutade krigstidstillägget.

Man kan då förstå, att läget måste ha blivit speciellt för de lägsta statstjänarna synnerligen prekärt, och detta erkännes också av finansministern i den kungl. propositionen. Herr finansministern säger nämligen på något ställe, att dessa statstjänare befinna sig i

ett verkligt nödläge, och att man måste bisträcka dem och göra det omedelbart. *Vid remiss av propositionen nr 1.*

(Forts.)

Men hur skall denna hjälp nu lämnas? Jag för min egen del och för den riksdagsgrupps del, å vars vägnar jag talar, vill förklara att det argument, som herr finansministern har anfört för att icke giva de lägsta statstjänarne det tillskott av 500 kronor som de ha begärt, det argumentet kunna vi för vår del icke gilla. Regeringen har emellertid en annan uppfattning. Den säger på sid. 16 i den kungl. propositionen ungefär på följande sätt: »Det förslag, som nu framlägges, bör så nära som möjligt ansluta sig till 1918 års lagtima riksdags beslut i krigstidstilläggsfrågan». Ja, det kan ju låta höra sig, men det är beklagligt, att när det gäller att omsätta denna princip i gärningar, så befinnes det tvärtom, att man i mycket stor utsträckning frångår principen. Man har t. ex. tagit bort de två löneformer, som ingingo i beslutet vid lagtima riksdagen 1918, nämligen dels den s. k. grundplåten och dels krigstidshjälpen. Och dock är det bekant för var och en, att det var just dessa två avlöningsformer, som i någon mån åstadkommo ett tillrättläggande för de lägsta befattningshavarna av de ofördelaktiga konsekvenser, som för dem inträdde genom användande av den procentuella beräkningsgrunden, som ju måste giva de lägsta befattningshavarna ett mindre tillägg än de högre befattningshavarna. Nu kan man visserligen häremot invända — och det kommer jag väl att få höra som en invändning om det blir någon vidare debatt i denna fråga — att man nu i stället har tillgripit en annan metod, som verkar på ungefär samma sätt, nämligen bestämmelser om ett minimibelopp, för att höja upp de lägsta befattningshavarna i ett högre plan än de skulle komma på om den procentuella principen fullt och helt fullföljdes. Ja, det är riktigt, men om man gör det minimum, som man har sökt åstadkomma vid normerandet i frågan, alltför litet, såsom man faktiskt har gjort i detta förslag, så blir följden den, att man icke vinner det som man velat vinna och borde vinna, nämligen att de lägsta befattningshavarna verkligen få ett supplementstillskott som är tillräckligt och som kan tillfredsställa deras berättigade krav. Som vi veta har detta minimum här satts till 300 kronor, alltså 200 kronor lägre än det minimibelopp, som har begärts av de lägre personalgrupperna. Nu är det väl meningen, att riksdagen kommer att fatta ett beslut så tidigt, att krigstidstillägget kan utbetalas omkring den 1 december. Då kommer för dessa stora grupper av befattningshavare, för vilka minimibeloppet kommer att gälla, och dessa äro den större delen av de obefordrade grupperna det tillskott de få kvittera ut omkring den 1 december icke att bli mer än 250 kronor eller jämnt hälften av det belopp av 500 kronor, som begärts från dessa befattningshavares sida.

För övrigt synes det mig som om meningen med borttagande av den s. k. grundplåten vore, att man nu skulle börja med att avskaffa utbetalandet på en gång av ett större belopp till statstjänarne. Jag har hört det talet framföras, att man har kommit till den uppfattningen, att det icke kan vara riktigt att på en gång betala ut så stora

Vid remiss av
propositionen nr 1
(Forts.)

belopp, som faktiskt blev resultatet av riksdagens beslut vid den lagtima riksdagen. För min del vill jag säga emot den uppfattningen, att den nog kan vara alldeles riktig under *normala* förhållanden. Under *normala* förhållanden skulle jag för min del finna, att det är riktigare att slå ut en sådan grundplåt på lönen och låta lönen bli så mycket större för varje månad. Men under nu rådande *abnorma* tidsförhållanden, då en tjänstemannagrupp fått en mycket lång tid vänta på ett krigstidstillägg, då priserna ha stegrats långt utöver det prisläge, man beräknade vid beslutandet av det sista tillskottet, då alltså allting har ställt sig svårare för dessa statstjänare och de ha måst ådraga sig skulder och icke kunnat betala sina skatter, så har för dem uppstått ett deficit, som de måste täcka, och i ett sådant läge finner jag det naturligare, riktigare och rättvisare, att man söker åstadkomma att på en gång utbetala till dessa statstjänare ett tämligen stort belopp, så att de kunna få kasta något åt sina björnar och sedan känna sig fria och börja med friskare mod att slåss med alla dessa besvärigheter, som småfolket har att kämpa med under dessa tryckande tider, vare sig de äro i statstjänst eller icke.

Ja, jag vill alltså säga det, att den principen att lägga saken på det sättet att man försöker få bort detta grundtillskott och att man på så sätt åstadkommer att det tillskott, som man nu skulle erhålla efter lång väntan, bleve minskat, den principen är icke någon väg som man bör slå in på, utan man borde i det avseendet hålla på de grunder, som följdes vid de sista beslut som vi fattade här i riksdagen.

Nu har alltså som herrarna se av den kungl. propositionen, regeringen, såsom jag redan förut betonat, icke velat vara med om att lägga förslaget på ett sådant sätt att det åstadkommer en *verklig* lättnad för dessa statstjänare. Det har också detta förslag, som framkommit, åstadkommit mycket stort missmod och mycket stor besvikelse i de djupa leden, som funnit att regeringen i den här frågan likaväl som i en hel del andra frågor långt ifrån har tillgodosett de små statstjänarna och småfolket. Och denna besvikelse den har inte blivit mindre därigenom att herr finansministern till en början, när kravet kom fram från dessa statstjänare att åstadkomma ett supplementtillskott, uppträdde på ett synnerligen avvisande sätt mot dessa statstjänare och avgav — kan man säga — ett mycket barskt svar när statsfunktionärerna gjorde sin framställning. Det har icke heller blivit mindre detta missnöje därigenom, att herr finansministern och regeringen, när det var fråga om att sätta till en kommitté, som skulle framlägga förslag till krigstidstillägg för kommande år, har åstadkommit en sammansättning av denna kommitté, som måste från de små statsjänarnas sida ses med mycket stort misstroende, då dessa små statstjänare i denna kommitté icke ha erhållit mer än en enda representant, under det däremot de andra fyra representanterna kunna anses utgöra representanter dels för de större arbetsgivareinressena, dels för de högre ämbetsmannakretsarna.

Ja, nu vet jag, att när det gäller själva krigstidstillägget nu i år d. v. s. detta supplementtillägg och dess belopp, man skyller å regeringens sida på att vår ekonomi icke är sådan att vi kunna åstad-

komma något bättre; man saknar pengar, säger man. Men det är förvånansvärt, när man samtidigt konstaterar, att då det under dessa år varit fråga om att öka militärbördorna, då har man icke saknat pengar, då har man aldrig hört det argumentet från högern och de borgerliga kretsarna. Men för övrigt skulle jag vilja säga att det argumentet, att det saknas pengar i statskassan, det argumentet ha vi fått höra varje gång statsjämarna yrkat på en utökning av krigstidstillägget eller i allmänhet på en förhöjning av sina löner. För var gång det här har förelegat en kungl. proposition, som rört speciellt de små statstjänarnas löner, och man framkommit med ökade krav från deras sida, så har det hetat, att det vore otänkbart, alldeles omöjligt, att genomdriva dessa ökningar på grund av de finansiella betänkligheterna. Man har icke haft pengar; om man skulle fatta ett sådant beslut så skulle man stå bet inför möjligheten att ralisera riksdagens beslut har man sagt. Men i alla fall har det inträffat att vid nästan alla dessa tillfällen riksdagen beslutat någon höjning av utgifterna, någon förbättring av lönerna för statstjänarna, och trots detta har statskassan, när det kommit till kritan, klarat finanserna lika väl och vi ha icke stått inför bankrutten, trots att vi kunnat konstatera, att riksdagen icke i det avseendet följt regeringens uppfattning. Jag tror alltså, att man kan taga den saken med tämligen stort lugn och med tämligen stor ro, och jag tror, att det är all anledning förutsätta, särskilt i uppgångstider för de stora kapitalen och för de stora inkomsttagarna att det bör finnas möjlighet att av dessa stora inkomster taga pengar på sådant sätt, att det blir möjligt att mäta dessa lägsta statstjänare, som brottas med dyrtiden och brottas med nöden, under det att de där uppe i de högre inkomstlagren leva ett liv, som alldeles givet tillåter dem att avstå betydligt av sina ekonomiska tillgångar att användas för ändamål varom här är fråga.

Jag har alltså som sagt velat beledsaga remissen till utskottet med dessa erinringar. De lägre betryckta statstjänarna, de ha nu rätt att fordra, att propositionen återkommer från utskottet, som skall behandla den, i sådant skick, att de lägsta befattningshavarna erhålla det minimitillskott som av dem fordras såsom oeftergivligt. Man bör därvidlag komma ihåg att det är här icke fråga om att öka reallönerna, ja i allmänhet är det icke ens fråga om att hålla uppe dessa reallöner vid samma nivå och samma köpkraft, som de hade före krigets början. Under alla förhållanden, även om det förslag går igenom, som alltså statstjänarna kommit fram med, även om detta förslag går igenom, säger jag, så komma säkerligen i alla fall statstjänarna i allmänhet att släppa till något av reallönens belopp d. v. s. sänka sin levnadsstandard. Det blir alltså icke ens fråga om att hålla uppe dessa statstjänares löner vid den köpkraft och den reallivnivå, som de hade före kriget. Men däremot är det fråga om att man skall försöka åstadkomma, att den sänkning, som sker i realvärdet av lönerna, icke blir så oerhört stor, att den fullständigt krossar dessa små inkomsttagare och gör deras ekonomiska ställning fullständigt förtvylad.

Vid remiss av
propositionen nr 1.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen nr 1.
(Forts.)

Ja, det är endast dessa få ord, som jag velat säga vid detta tillfälle, då detta ärende remitteras till utskottet. Det skulle vara en mycket oklok politik som skulle kunna leda till beklagliga konsekvenser, om ej riksdagen toge hänsyn till dessa synpunkter vid fattande av beslut i de frågor om statstjänarnas supplementtillägg, som här föreligga till avgörande, beslut, som avvaktas med den allra största spänning och bekymmer i tusentals och åter tusentals småfolks-hem runt om ute i landet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson. Herr talman, mina herrar! Jag anhåller, att få anföra några ord med anledning av den sista talarens inlägg i debatten.

Utav hans anförande framgick det, att jag på ett tidigare stadium skulle ha mycket snävt avvisat statstjänarnas framställda anspråk. Jag har till den deputation som förut framförde statstjänarnas önskemål sagt, att belopp av denna omfattning icke kunde av regeringen utanordnas utan att riksdagens mening i frågan inhämtats. Och jag tillät mig uttala att, det vore förenat med mycket stora svårigheter att *samtidigt* förbereda arbetet till såväl den ordinarie riksdagen som till en urtima sådan; jag hade därför icke någon stor förhoppning om att det skulle kunna åstadkommas en urtima riksdag. Om i detta mitt yttrande skall kunna utläsas en personlig obenägenhet å min sida att vilja vara med och föra fram ett förslag, som hjälpte statstjänarna över de värsta oegentligheterna, om man i detta uppträdande vill lägga en sådan uppfattning, då gör man mer av frågan, än vad den i sig själv innebär. Jag har ingen som helst personlig anledning att motsätta mig att statstjänarnas intressen skola tillgodosas. Jag har min riksdagsmannabana bakom mig och kan hänvisa till mitt arbete i riksdagen, till vad jag nedlagt för statstjänarna av personligt arbete och intresse, hänvisa till min gärning såsom riksdagsman. Och jag har rätt att fordra, att jag skall bli trodd på mitt ord, när jag försäkrar, att jag idag är lika varm vän av statstjänarnas intressen som jag varit någon gång förr.

Nu skall jag be att få anföra några ord angående innehållet i den proposition, som föreligger till riksdagens omprövning. Här har nu herr Hage anført mycket starka anmärkningar mot att icke Kungl. Maj:t kunnat biträda det förslag som framstälts av statstjänarna nämligen att de alla skulle erhålla ett till 500 kronor fixerat belopp. Uti det förslag, som den ordinarie riksdagen i år prövat och godkänt är medtaget en avsevärd grupp befattningshavare, vilkas hela inkomst på grund av vissa naturaförmåner m. m. ligger mycket under det belopp som statstjänarna nu begärt skulle utgå i tilläggsanslag. Det finns befattningshavare, som ha en kontant inkomst på 250 à 300 kronor förutom naturaförmåner. Det finns avsevärt stora grupper, som ha dels befattning som statstjänare dels andra befattningar, som giva dem deras huvudsakliga utkomst. Om statstjänarnas förslag skulle ha bifallits, så kunde den situation ha inträffat, att en person, som förut i år har på en lön av t. ex. 350 kronor erhållit 33 $\frac{1}{3}$ procent i ökning, avsedd att utgöra ett skäligt tillägg för hela året, han

skulle nu utan vidare därutöver tilldelas 500 kronor, således i supplementstillägg nära dubbelt så mycket, som hela hans kontanta lön uppgår till. På grund av riksdagens beslut i våras att taga med avsevärda grupper av befattningshavare, om vilka det kan vara delade meningar, huruvida de äro statstjänare i detta ords egentliga bemärkelse, måste regeringen vid bedömandet av denna fråga så lägga förslaget, att det icke endast tillfredsställer vissa rent teoretiska rättsprinciper, utan även söker förekomma rena praktiska olägenheter. Ty det måste väl ändå herrarna ge mig rätt i, att en person, som har att sörja för familj m. m., och som lämnar staten hela sitt dagsverke måste vara berättigad att tillförsäkras ett större belopp proportionerligt än en person av nu antytt slag.

Vid remiss av
propositionen nr 1.
(Forts.)

Det finns i statens tjänst flera tusen personer t. ex. telegrambud o. dyl., som icke ha några sådana försörjningsplikter. Det vill förefalla mig, att när man intränger i frågan, måste man göra en viss skillnad mellan dessa och dem, på vilka större försörjningsplikter vila. Nu har i alla fall det föreliggande förslaget sökt att tillvarataga de lägst avlönades ekonomiska intressen därigenom, att de tilldelats ett jämförelsevis rikligare tillskott än befattningshavarna, som åtnjuta större inkomster. Till alla befattningshavare med intill 1,200 kronors inkomst utbetalas ett tillägg av 50 % av löneförmånerna, under det att befattningshavare med en inkomst av 1,200—1,800 kronor erhålla 300 kr. tillägg och befattningshavare med 1,800—5,000 kr. inkomst få 33 $\frac{1}{3}$ % såsom tillfälligt tillägg. 4:50 kr. pr dag, är det högsta någon befattningshavare får åtnjuta som tillfälligt tillägg. Det vill förefalla, att man härmed försökt, så långt det varit möjligt, tillgodose de lägst avlönade befattningshavarnas intressen. För att visa, vilken avsevärd ökning i hjälpen till de svagast avlönade, som det här förslaget innebär, vill jag erinra, att om man ger 33 $\frac{1}{3}$ % till en person med 1,200 kr. inkomst, och om jag tänker mig, att detta tillägg utgår för ett halvt år, får han 200 kr. Genom regeringens förslag, sådant det nu föreligger, tillförsäkras en sådan person 300 kr. Således alla befattningshavare med 1,200 kr. inkomst, till vilka ju ofantligt stora grupper befattningshavare av just den kåren, som icke ännu kommit på ordinarie stat, äro att hänföra, få genom det nu förevarande förslaget en ökning av 100 kr. utöver vad de skulle få, om man räknade med den procentuella skalan efter 33 $\frac{1}{3}$ % hela vägen, men även de grupper, som i avlöningshänseende falla mellan 1,200 och 1,800 kronor tillföras en viss ökning i dem tillkommande tillägg. Genom denna avvägning, som kostar statsverket omkring 3 å 4 miljoner kronor, ha vi trots, att det skulle bli ett icke föraktligt tillskott, som lämnades dessa svagast avlönade befattningshavare.

Herr Hage anmärkte vidare att det nu föreliggande förslaget icke alls avser höjning av grundplåten och familjebidraget. Härtill vill jag bemärka, att befattningshavarna tidigare under året erhållit grundplåt och familjebidrag, därmed har så att säga grunden lagts för vad riksdagen ansåg vara lämpligt och riktigt, och rege-

Vid remiss av
propo-
sitionen nr 1.
(Forts.)

ringen har icke ansett sig böra rubba de grunder, som den ordinarie riksdagen fastslog. Det nu föreliggande förslaget avser ju endast att lämna ett rent tillfälligt tillägg. Tiden har icke medgivit att utforma förslaget så att det på något sätt kan tjäna som mönster för det krigstidstillägg som är avsett att utgå under 1919. Nästa års riksdag bör också enligt min uppfattning vara fri och obunden i sin prövningsrätt och kunna följa vilka grunder den i och för sig anser lämpliga.

Indirekt erkände herr Hage, att det sätt, varpå grundplåten för i år utgått icke varit lämpligt, och jag delar hans uppfattning därtutinnan. Det har i många fall inträffat att personer, som voro i statstjänst den 1 januari och stodo kvar i sin tjänst, när grundplåten utbetaltes, erhöilo detta belopp för att dagen därefter lämna sin befattning, överlåtande till sina efterträdare att, utan grundplåt utföra det arbete, som de själva hade bort utföra. När sådana orättfärdigheter komma till synes, måste det vidtagas åtgärder i kommande reglering för att förekomma dylika oegentligheter, och jag hoppas, att så också skall bli fallet.

Jag skall icke ingå i bemötande av de invändningar, som gjordes mot tillsättande av den sakkunniga kommitté, som har att närmare utreda krigstidstillägget under nästkommande år. Jag kan försäkra, att jag vid tillsättande av denna kommitté letts av den uppfattningen, att kommittén skulle vara så sammansatt, att stats-tjänarnas intresse på tillbörligt sätt tillgodosåges, och det vill förefalla, som om de lägre befattningshavarna i denna kommitté fått en sådan målsman, att de icke rimligen ha någon som helst anledning att göra anmärkning mot att deras intressen icke skulle blivit vederbörligen beaktade, och när nu kommitténs arbete är så lagt, att de olika befattningshavargrupperna få tillfälle att inför kommittén framföra sina önskemål, vill det förefalla, som om det även ur den synpunkten skall bli så ordnat, att alla rättmätiga intressen tillgodoses.

Herr Hage anförde även, att den ordinarie riksdagen vid behandlingen av förslaget till nu utgående krigstidstillägg gjort ändringar i regeringens förslag, men att de ökade kostnader som för- anletts av dessa ändringar i och för sig medfört sådana ekonomiska verkningar att staten icke kunnat bära dem, vadan han ansåg, att riksdagen även denna gång utan fara för statens ekonomi kunde göra ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Jag skall icke inlåta mig på det, men jag måste som ett försvar för det förslag, som nu ligger före, framhålla, att det ur ekonomisk synpunkt såsom det nu är lagt kommer att göra ett ganska djupt grepp i statskassan. Förslaget ger dock statstjänarna 37,5 mill. kronor som tillfälligt tillägg. Av detta belopp har man måst taga ej mindre än 21,5 mill. kronor ur kassafonden, och jag vill erinra herrarna och särskilt den siste talaren, att kassafonden uti årets finansplan egentligen är beräknad att innehålla omkring 63 mill. kronor. Enligt kassafondkommitténs utlåtande äro 60 mill. kronor det minsta belopp, som kassafonden bör innehålla för att kunna fylla sin uppgift under normala förhål-

landen. Om man kräver att fonden skall uppgå till 60 mill. kr. under normala förhållanden, så är det uppenbart, att den under dessa exceptionella förhållanden måste vara betydligt större för att fylla de krav, som ställas på densamma. Att jag det oaktat vågat taga kassafonden i anspråk för nu berörda ändamål beror därpå, att fonden utöver vad som beräknats för 1917 tillförts ett belopp av 14,3 mill. kronor. För nästa års reglering synes mig situationen synnerligen brydsam, de affärsdrivande verkens chefer ha nämligen underrättat mig, att nästa års reglering icke har att räkna med några avsevärda tillskott från berörda verk. Så t. ex. har generalpostdirektören meddelat att trots den av senaste riksdag beslutade portoförhöjningen postverket icke anser sig kunna bära de utgifter som påvila detsamma utan ytterligare höjning av postportot. Telegrafverkets beräknade vinst har nedräknats avsevärt, likaså vattenfallsstyrelsens. Järnvägen har ej alls vågat räkna med någon vinst. Oaktat det för såväl telegraf och vattenfallsstyrelsen har lämnats framför allt för post och järnvägar, så ledsamma underrättelser har jag ändå av omständigheternas makt nödgats föreslå, att dessa verk skola täcka den kostnad, som uppkomme i anledning av nu föreliggande proposition, av tillgängliga medel, som frasen lyder. Järnvägsstyrelsen har emellertid uti sitt förslag till kostnadsberäkning för tillfälligt tillägg till dess personal framhållit att verket icke kan utbetala berörda tillägg såvida icke medel ställes till verkets förfogande, därför har i propositionen upptagits ett förslag, som går ut på upplåning av 11 mill. kronor för ifrågavarande ändamål.

Vid remiss av
propositionen nr 1.
(Forts.)

Det var hårda omdömen, herr Hage fällde om den föreliggande propositionen. avsikten var tydlig: att få regeringen att framstå som om den endast varit besjälad av illfundighet vid den förberedande behandlingen av detta ärende. Jag vågar emellertid påstå, att var och en som vill se sakligt på tingen måste bedöma denna fråga mot bakgrunden av hela den ekonomiska situation, som vi nu befinna oss uti, och jag skulle i samband härmed vilja säga ett par ord i anledning av herr Lindqvists anförande om att statsmakterna utöver krigstidstilläggen till statstjänarna tillika skulle anvisa några hundratals miljoner kronor till prisreglerande verksamhet. Det är uppenbart, att det finns åtskilliga grupper i samhället, som icke direkt kunna vända sig till statsverket och få kompensation för den tråkiga belägenhet, vari den dyra tiden försatt dem. Jag har under det förberedande arbetet sökt bilda mig en uppfattning, om det finns någon framkomlig möjlighet, varigenom man på något sätt skulle kunna ingripa hjälpande utöver vad som redan åtgjorts, men jag har kommit till det resultat, att vid denna nu sammanträdande riksdag icke finns någon möjlighet att åstadkomma så avsevärda belopp som skulle erfordras för en allmän prisreglering, såvida man icke löser medelanskaffningsfrågan genom upplåning. Ty att pålägga nya skatter, varigenom man skulle taga några 100 miljoner kronor, är ej lika lätt gjort, som det är sagt eller önskat. Mina herrar, även om det finnes vissa grupper, inrättningar och enskilda personer, som hava avsevärda inkomster, så är det ju ändock så, att vi vid årets ordinarie riksdag anlidade skattevä-

Vid remiss av
propo-
sitionen nr 1.
(Forts.)

gen ganska kraftigt. Det kan icke förnekas, att vissa inkomstlägen nu skattläggas upptill 63 % av inkomsten, och att de, som hava medelinkomst, affärsdrivande företag och andra, äro uppe i 25—30 %. Om man ytterligare vill beträda denna väg måste det förut undersökas och klarläggas huru och var skatterna skola uttagas på det att man ej genom en oförnuftig beskattningspolitik skall tillstrypa hela den ekonomiska utvecklingen. Och detta är väl ändock icke önskvärt, utan man får lov att tänka på, att man måste hålla samhällsmaskineriet i gång, så långt det är möjligt.

Om jag då tänker mig, att vi skola på upplåningsvägen skaffa erforderliga belopp, framställer sig frågan, vilka utgifter ha vi att klarera under den närmast liggande tiden. Jag har redan i statverkspropositionen anför, att riksgäldskontoret under senare delen av året skulle komma att behöva upplåna en halv milliard kronor. Under samma tid skall i skatteposter inkrävas en avsevärd del av en milliard. Vi hava således för att täcka utgifterna på grund av redan fattade beslut att på den svenska penningmarknaden uppsamla först en halv milliard kronor i lånemedel och sedan minst en fjärdedels milliard i skattemedel. Det vilar på kammarens bord en proposition, vari ifrågasättes att utöver nu antydda belopp upplåna ytterligare 100 miljoner kronor för att säkerställa den kreditgivning, vi av omständigheternas makt blivit tvungna att pålägga den svenska nationen för att hitförskaffa vissa förnödenheter, som äro oundgängligen erforderliga dels för att vi skola kunna upprätthålla den brödranson, som är beslutad, dels för att hålla i gång vissa industrier.

Inför en sådan ekonomisk situation är det icke tillräckligt att enbart fatta beslut om, att vi skola åstadkomma ytterligare några hundra miljoner kronor, utan det gamla ordspråket kommer igen: »Så vilja vi ha det. Men var skola vi ta det?» Det är spörsmålet, som också måste klareras.

Så vill jag slutligen ännu en gång erinra om, att, sådan den ekonomiska situationen för tillfället är, vi icke kunna gå utöver detta lands gränser för att insamla nödigt kapital, utan detta måste skaffas inom landet, det kan naturligtvis anskaffas till en viss gräns. Men, när man överskrider den, måste konstlade medel tillgripas och penningar anskaffas genom att sätta riksbankens sedelpressar i rörelse. Då, mina herrar, ha vi passerat bristningspunkten och vi äro inne på en medelanskaffningväg, som visserligen hjälper för tillfället men som för varje dag, vi begagna densamma undergräver vår ekonomiska ställning.

Jag har nu anför, dessa synpunkter för att ange, vad som måste vara avgörande för regeringen vid bedömandet av frågor som denna. Jag måste säga, att vi ha i regeringen försökt att så långt som möjligt tillgodose de mest oundgängliga behoven, och att vi under detta arbete förestavats av de bästa föresatser att av de möjligheter, som finnas, åstadkomma bästa möjliga resultat.

Herr H a g e: Herr talman! Endast några få ord med anledning av finansministerns yttrande!

Jag vill då först med anledning av hans yttrande, att ett faststäl- *Vid remiss av*
 lande utan undantag av 500 kronor som minimibelopp för det extra *propo-*
 dyrtidstillägget åt statstjänare skulle verka synnerligen ojämnt i fråga *sitionen nr 1.*
 om vissa statstjänare — att bakom framställningarne från de lägre *(Forts.)*
 statstjänarna om sådant minimibelopp, ligger ej något yrkande på,
 att dessa 500 kronor skulle beviljas *under alla förhållanden*. Givet-
 vis gå statstjänarna med på sådana avvikelser som t. ex. den, att för
 en hos staten anställd sjuksköterska, som har en kontant inkomst av
 350 kronor om året och resten in natura, beloppet nedsättes under 500
 kronor. *Den* invändningen mot framställningen om ett minimibe-
 lopp av 500 kronor faller sålunda tillbaka just på den grund, jag nu
 omnämmt.

Vidare vill jag till herr Thorsson säga, att det beklagligtvis är
 så, att hans yttrande, av statstjänarna — även av sådana, som i par-
 tipolitiskt avseende tillhöra herr Thorssons politiska uppfattning —
 i alla fall fattats så, som jag nämnde i mitt anförande. Detta svar
 var i alla fall av sådan art, att det ej gav några slags antydningar
 eller uppslag till att försöka ordna saken på ett eller annat sätt. Nu
 är det sant, att efter svarets avgivande har regeringen kommit fram
 med något slags förslag i riktning mot vad statstjänarna önskat. Men
 som sagt, när deras framställning gjordes, var svaret bestämt avvi-
 sande, och man ville icke på något sätt vara med om några åtgärder
 för att åstadkomma något för statstjänarna.

Jag vill dessutom endast tillåta mig att säga några ord med an-
 ledning av de ekonomiska svartmålningar, som herr Thorsson varit
 inne på. Jag tror bestämt, att dessa svartmålningar äro fullt rikti-
 ga, jag tror säkert, att det förhåller sig så, som herr Thorsson sade.
 Men samtidigt vill jag säga, att, när herr Thorsson nämde, att här
 har man gått så långt, att vi ha i vissa fall beskattat storkapitalet
 ända till 63 % av inkomsten, bör det erinras, att i vissa stridande länder
 har man gått ännu längre, och dock har landet kunnat ekonomiskt kla-
 ra sig. Vi få väl taga konsekvenserna av sådana här förhållanden,
 liksom andra länder gjort, där man nödgats i nödläge tillgripa en här-
 dare beskattning än vi här tillgripit. Det är ett faktum, att här
 finnas oerhörda kapital, som samlat sig i penningssamlingsinstitutio-
 nerna i landet, ett faktum, som ingen kan förneka. Man ser av de-
 klarationerna, hurusom inkomsterna ökat. Denna inkomstökning fal-
 ler naturligtvis i stor utsträckning även på en del folk i mindre ställ-
 ning och mellanställning, men givetvis är förhållandet det, att denna
 inkomstökning till mycket stor del ligger inom de högre inkomst-
 klasserna. Det finnes alltså möjligheter, om vi följa dessa vägar. Vi
 veta, att i utlandet är det på sätt och vis så, att det finnes någon
 dold form av tvångslån från enskilda. Jag vill ej säga, om det är
 möjligt att beträda denna väg, men den har beträts i krigförande
 länder. Det är dock i alla fall så, att dessa länder ha haft möjlighet
 att skaffa inkomster på detta sätt även för sina statstjänare. Och det
 vore förvånande, om ett sådant land som vårt, som lyckats hålla sig
 utanför kriget, och vars kapitalister i oerhörd grad förtjänat på detta
 förhållande, ej skulle kunna ge sina statstjänare ett sådant tillskott.

Vid remiss av som dessa statstjänare göra sig förtjänta av, och som de, när det gäller de lägsta av dem, ovillkorligen måste ha för att kunna klara sig i dessa svåra tider.

1. propositionen nr 1.
(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att yttra mig i saksfrågan. Jag har den uppfattningen, att denna nog kommer att allvarligt prövas i utskottet.

Jag har begärt ordet för att vända mig mot herr Hages sätt att framställa sitt parti som det enda, som ömmar för statstjänarna. Han har vidare försökt framställa det utskottsval, som ägt rum, som ett övergrepp från vår sida gent emot hans parti. Vad har nu förefallit? På vår förfrågan om samarbete har från det hållet svarats, att de för sin del önskade att få in herr Hage i första särskilda utskottet och en suppleant i andra särskilda utskottet, men att de, om sådant ej läte sig göra, kunde nöja sig med att få en suppleant i första särskilda utskottet och en ledamot och en suppleant i det andra. Det ha vi gått med på. Orsaken till, att vi ej ansågo oss kunna biträda det första önskemålet, var, att de representanter, som vi hade i dyrtidsutskottet vid årets lagtima riksdag, finnas kvar i kammaren. Vidare har från vårt håll tillkommit en bestämd önskan, att jag skulle komma in i utskottet som representant för statsutskottet. Det ansågs, att en ledamot i statsutskottet från vårt parti borde vara med. Dessa grunder äro enligt mitt förmenande fullgoda för vårt partis vidkommande. Ser jag på namnen, måste jag säga, att de lägre statstjänarna säkerligen äro lika bra betjänta av herrar Bårg och Andersson som av herr Hage. Jag tror, att dessa två ha gjort så mycket för de lägre statstjänarna, att man kan vara säker om, att de även i detta utskott komma att göra sitt bästa.

Till sist vill jag uttala som min uppfattning, att utskottet kommer att pröva det föreliggande förslaget efter bästa förmåga. Vad på mig och mina partivänner ankommer, kan jag försäkra, att vi skola göra vårt bästa; vad resultatet blir av prövningen, därom få vi tala vid nästa debatt i ämnet.

Herr Vennerström: Herr talman, mina herrar! Jag föranleddes att anhålla om ordet av herr Erikssons tämligen irriterade inlägg i debatten.

Så vitt jag kunde fatta herr Hages yttrande, så var det en fullkomligt oriktig tolkning därav, som herr Eriksson gav, då han förklarade, att från vår sida gjordes gällande, att vi skulle vara det enda parti, som verkligen ville gagna statstjänarna. Så föllo icke herr Hages ord, så vitt mina öron hörde rätt. Jag ber därför att få inlägga en bestämd gensaga mot herr Erikssons tolkning.

Men då herr Hage tillät sig att kritisera regeringen, så var herr Hage i sin fulla befogenhet, och jag vill tillbakavisa herr Erikssons klander på denna punkt.

Sedan gjorde herr Eriksson det tämligen omotiverade inlägget, att från vår sida framförts något klander gent emot besättandet av utskottsplatserna. I det fallet tillät herr Hage sig helt enkelt kon-

statera, att vi icke hade någon ordinarie talesman inom utskottet och av den anledningen ansågo oss nödsakade att i debatten klargöra vår ställning till denna fråga. Jag vill vidare i förbigående anmärka, att vår riksdagsgrupp anhöll att få in en ordinarie ledamot i utskottet, nämligen herr Hage. Det voro icke högersocialisterna med om. Sedan skulle vi erhålla första suppleantplatsen. När vi granska utskottslistan, finna vi, att vi ej ha första suppleantplatsen, utan att vår suppleant står ganska långt tillbaka, jag vill minnas som fjärde suppleant av socialdemokraterna. Då denna fråga nu förts på tal, finna vi oss böra konstatera, att i den punkten är den överenskommelse, som ingicks mellan de båda socialdemokratiska grupperna, icke fullgjord.

Vid remiss av
propo-
sitionen nr 1.
(Forts.)

Sedan vill jag gent emot herr finansministern, då han talade om sina gamla gärningar, göra en erinran. Jag medgiver gärna, att herr finansministern gjort en gammal och god gärning för de svenska stats tjänarna, men nu tala vi ej om det gamla. Vi debattera ej herr Thorssons gamla gärningar utan herr Thorssons handlingar i dag och närmast före denna urtima riksdag. Där vill jag för min del hävda, att, om herr finansministern i gärning visat ett varmt intresse, då det gällde den tillfälliga löneregleringen, som enligt många mening borde träda i kraft den 1 juli i år men med herr finansministerns varma tillstyrkan kom att skjutas fram till den 1 januari nästa år, om herr finansministern på den punkten visat större tillmötesgående, hade för visso denna urtima riksdag ej kommit till stånd och riksdagens ledamöter ej varit samlade här i dag.

Slutligen vill jag på tal om den allmänna dyrtidsfrågan, som vi nog säkerligen få debattera i nästa vecka, med anledning av herr Lindqvists i Kosta inlägg yttra några ord speciellt i fråga om prisregleringen.

Jag blev synnerligen angenämt överraskad då herr Lindqvist drog en skarp lans till förmån för den hemställan, som den socialdemokratiska vänstergruppen framfört genom en deputation till statsministern under gårdagen, varå vi tyvärr rönt ett bestämt nej, då vi ej fingo något jakande svar på vår hemställan om direkta förslag från regeringens sida för att öka anslagen till prisreglering. Nu har herr finansministern rullat upp en synnerligen bedrövlig svartmålning, som säkerligen är en sannfärdig målning, av svenska statskassans nödläge för tillfället. Men trots detta vill jag säga, att jag djärves hysa den tanken, att man dock bort kunna uttänka och framlägga förslag om ökning av anslagen till prisreglering.

Herr finansministern talade om, att vi ej böra skattlägga de höga inkomsterna något nämnvärt mera. Ja det må så vara, men då gör sig i det fallet herr finansministern till tolk för det stora kapitalet gent emot Sveriges fattiga medborgare. Här ställer saken sig så: skall bördan bäras av de rika, eller skall den bäras av de fattiga? Jag vill konstatera, att på den punkten befinner sig herr Lindqvist på vår sida men finansministern på den sida, där man har kapitalet här i Sverige.

Jag vill för min del trycka därpå, att man skulle kunna upptaga

Vid remiss av *propo-*
sitionen nr 1.
 (Forts.) vad jag ville kalla en *värnskatt*. Vi ha upptagit en värnskatt till förmån för det rent militära försvar. Här gäller det försvar mot svälten och nöden. Skulle ej Sveriges folk med allmän samhällssolidaritet kunna underkasta sig uppoffringar i form av en allmän värnskatt till kamp mot nöden i landet? Skulle man ej också kunna upptaga ett stort *folklån* till lindrande av den nöd, som finnes för de fattiga medborgare, som ej kunna hjälpa sig med egna krafter utan endast med svenska statens hjälp?

Herr vice talmannen, som under herr Vennerströms anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Lindqvist i Kosta, som yttrade: Herr talman! Jag kan ej annat än beklaga, att herr finansministern så bestämt avvisade den tanke, som jag framkastade. Jag hade dock hållit inne mit beklagande om ej under den tid, herr finansministern talade och erinrade om de stora ekonomiska svårigheter som föreligga för anskaffande av medel för nödens avhjälpande, det varit flera av kammarens ledamöter, som genom att kasta blickarna på mig ville säga — det läste jag i deras blickar — »Där hör du, hur illa du talat, när du lättsinnigt kunnat tala om några hundra miljoner kronor».

Det kan hända, att det låter lättsinnigt att så tala om några hundra miljoner kronor, men jag förstår och vet, att i de många tusende arbetarhemmen är ställningen sådan, att, om något verkligen skall göras, fordras mycket penningar. Skall denna riksdag verkligen sluta med, att vi skola säga till dessa fattiga, att vi stå fullkomligt maktlösa och icke kunna göra något? Skola vi kunna göra det? Jag tror icke, att riksdagen bör säga det. Jag tror ej, att vårt läge är sådant, utan att, om det finnes verklig vilja, vi också ha förmåga att under denna riksdag bispringa folket på ett eller annat sätt. Och de, som skrattat åt de framställningar, som jag gjorde, när jag gjorde mig till tolk för det fattiga folket, de komma ej att skratta, om allt får pågå på detta sätt, utan att något verkligt göres. Men det är så, att den mätte ej förstår den hungrige. Skulle det grin, som förekom i kammaren, vara ett grin mot de fattiga, då beklagar jag ett sådant grin.

Härpå anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr vice talman! Det kan aldrig ha fallit mig in att i mitt omnämnande av den ekonomiska situationen vilja inlägga någon som helst erinran mot vad den förste talaren yttrade här. Om det hade funnits möjligheter att åstadkomma medlen, så är det min övertygelse, att de äro av behovet påkallade. Jag är medveten om den nöd, som existerar i många svenska hem men jag anser det vara min plikt att säga, hur verkligen det ekonomiska läget ter sig för mig. Och jag

får djupt beklaga, att detta mitt anförande skulle ha föranlett något sådant, som den siste talaren trodde vara riktat mot honom.

Sedan ber jag få säga ett par ord med anledning av herr Wennerströms sätt att här uppträda och argumentera. Det är märkvärdigt att man från det hållet ända in i de allra minsta detaljer skall försöka lägga saken så: »Här skola Ni se, att vi äro de verkliga beundrarna av det rätta». Han försöker få fram, att jag tagit ställning till, vem som skulle betala skatterna genom att deducera fram, att jag i mitt första anförande sagt, att de förmögna icke förmå bära mera skatter. Jag tog ingen ställning därtill utan anförde det, att vi ha hunnit så långt upp på skatteskalan, att vi icke kunna rimligen pålägga nya skatter utan att igångsätta en ingående undersökning för att kunna avväga skatterna så att man i samhällets eget intresse, ej åstadkommer större olägenhet än fördel genom de nya skatternas påläggande. Och tiden medgav icke att igångsätta en sådan undersökning för att i rimlig tid få fram förslag till en urtima riksdag, om nämligen den urtima riksdagen skulle sammankallas till sådan tidpunkt, att statstjänarna verkligen skulle vara betjänta med tillägget. Jag har alltså icke tagit ställning till, vem som skall betala skatterna, så att på den spiken skall icke herr Vennerström komma att hänga sin rock i fortsättningen. Jag anser, att det kunde fordras någon hederlighet och rimlighet även från politiska motståndare i den debatt som föres. Jag har sagt, att vi ej kunnat till den urtima riksdagen utreda de skattebördor, som skulle påläggas, och ansett mig vara hänvisad till att föreslå anlitaudet av kassafonden för att täcka utgifterna på grund av de beslut, som kunna fattas i de frågor, som närmast legat till grund för den urtima riksdagen. Jag har icke på något sätt sagt, att jag skulle vara emot att pålägga högre skatter. Det försökte jag förra riksdagen. Då visade jag, att jag ej var rädd att gå längre, ty det förslag jag framlade, slutade på 70 % i vissa fall, men riksdagen stannade vid ett förslag, som gick ut på 63 % eller något därunder.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, uttrade

Herr N y l a n d e r: Herr talman! Herr finansministern har målat den ekonomiska situationen och de närmaste ekonomiska framtidsutsikterna i de färger, som tyvärr torde vara de riktiga, nämligen de mörka. Herr Hage gav honom också rätt i, att situationen torde vara svår, men fäste ej vidare avseende vid detta förhållande utan ville fortsätta på beskattningsvägen. Han framhöll, hurusom i utlandet, särskilt i de krigförande länderna, man tagit till tvångslån och gått till en högre beskattningspunkt än man här gjort. Ja, om man i krigförande länder nödgats gå så långt, så vet jag ej, om det är ett exempel för oss att följa? Ty vi måste enligt min uppfattning försöka driva vår näringspolitik så sunt och av kriget oberoende som möjligt. Vi ha sett, att skatterna redan nu uppgå till 63 % i vissa fall. Det är väl även för herrar vänstersocialister en ganska accepta-

Vid remiss av
propo-
sitionen nr 1.
(Forts.)

Vid remiss^{av} av
propo-
sitionen nr 1.
 (Forts.)

bel siffra. Jag vill försäkra, att, så långt som vi nu kommit på beskattningsvägen, hava vi redan i en del fall inom industrien och handeln fått se, hurusom en del företag stött på de största svårigheter därigenom. Man måste se till, att icke själva skattekon sinar ut, så att vi få lika dålig tillförsel i skatter, som vi få mjölk från våra vanliga kor. Vidare omnämnde herr Hage, att, om man går igenom taxeringskalendern och dylika uppgifter, finner man, att inkomsterna oerhört stegrats. Men han tyckes ej ha läst sitt eget partis tidning i dag nämligen »Politiken». Där står på första sidan att en krona nu är värd 30 öre. Man måste med hänsyn härtill tänka sig, att på papperet se inkomsterna större ut, men att i realiteten saken icke ställer sig så, som den gör på papperet. Företag, som före kriget kunde nöja sig med en vinst, som då såg ganska stor ut, måste med det försämrade penningvärdet nu räkna med en avsevärt större inkomstsiffra för att ej få ställningen försämrade. Det är en synpunkt, som bortglömdes i herrar Hages och Vennerströms resonemang.

För övrigt vill jag tillägga det, att det är väl ingen i denna kammare, vilket parti han än må tillhöra som icke av varmaste hjärta vill giva statstjänare och alla andra så mycket de någonsin kunna få. Men det finns dock en gräns för statens förmåga till understöd, och det är den gränsen, som icke får överskridas ty då blir det ena eländet större än det andra.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till första särskilda utskottet.

Härefter föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts nedannämnda propositioner; och hänvisades därvid:

till första särskilda utskottet propositionerna:

nr 2, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst;

nr 3, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst;

nr 4, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

nr 5, angående extra gratifikation till sådana befattningshavare i statens tjänst, vilka i sin nämnda egenskap icke kommit i åtnjutande av extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918;

nr 6, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor m. fl.;

nr 7, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskolläroarnas änke- och pupillkassa;

nr 8, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918

åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa;

nr 9, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 10, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid kommunala mellanskolor;

nr 11, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor;

nr 12, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna;

nr 13, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt vissa lärare vid högre folkskolor;

nr 14, angående extra krigstidstillägg åt vissa lärare vid statsunderstödda folkhögskolor;

nr 15, angående tillskott till extra krigstidstillägg för lantbruksingenjörer och vissa lantmätare; och

nr 16, angående extra krigstidstillägg åt lärare vid statsunderstödda lantmannaskolor samt lärarinnor vid statsunderstödda lant-hushållsskolor;

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 17, om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kris-tidsförfattningar;

till första särskilda utskottet propositionerna:

nr 18, med förslag till extra tilläggsstat till riksstaten för år 1918;

nr 19, angående förskott å krigstidstillägg för år 1919 åt vissa befattningshavare i statens tjänst;

nr 20, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 samt tillsvidare under år 1919 åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 21, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionerade f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; och

nr 22, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

till andra särskilda utskottet propositionerna:

nr 23, angående beredande av rörelsekapital för Svenska kronkreditaktiebolaget; och

nr 24, med förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser i syfte att begränsa inom landet tillgängligt kapitals användning för bolagsändamål; samt

till första särskilda utskottet propositionerna:

nr 25, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 och

2 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 26, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt biskopen i Luleå stift O. Bergqvist; och

nr 27, angående utbetalande av avlöningsförmåner till vissa lärare vid statens undervisningsanstalter samt statsbidrag till statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter, utan hinder av att undervisningen någon tid måst inställas till följd av smittosam sjukdom.

Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.

Slutligen föredrogs propositionen nr 28, med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914; och yttrade därvid:

Herr **Wennerström**: Herr talman, mina herrar! Jag har sett mig nödsakad att å mitt partis vägnar beledsaga denna proposition med en viss erinran om förspelet till densamma, och jag vill tillåta mig att en stund något granska regeringens roll i det förspelet. Det kan ju hända, att en sådan kritisk granskning kan av många anses vara en smula obefogad och näsvis. Det antydes av ett av de främsta regeringsorganen, nämligen Aftontidningen, att det rent av skulle vara ett fräckt och hädiskt tal att klandra regeringen för dess ställning till militärövningarna och spanska sjukan. Men nu finnes i alla fall en synnerligen utbredd och allmän folkmening, som bestämt lägger ett betydande ansvar på regeringens axlar ifråga om vissa underlåtenhetssynder, då det gällt att bekämpa spanska sjukan inom militäretablissemnet. Den gör, synes det mig, med rätta regeringen ansvarig för en betydande del av de, jag vill minnas, cirka 500 dödsfallen och ungefär 50,000 sjukdomsfallen, en betydande del av ansvaret för all den sorg och den saknad, som har vållats i tusentals hem och för dödsångesten hos de föräldrar, som kallats till sönerns dödsläger och väl i vanliga fall kommit för sent. Det är nog kanske något hundratal av de döda, som från sina gravar anklaga regeringen, och något tusental av deras efterlevande, som göra detsamma och som anse, att regeringen har en viss del av skulden till alla dessa sjukdoms- och dödsfall. Det kan icke vara tal om avsiktlig vanvård. Det vill jag bestämt hävda. Jag tror, att någon sådan där bestialisk grymhet finns icke hos någon av herrar regeringsledamöter. Men man har rätt att anklaga regeringen, därför att den i avgörande fall har sett mera på det militära än på det civila. Den har tagit större hänsyn till militära petitesser och detaljer än till folkmaterialet, och den har i vissa fall för sent, följande det gamla traditionella systemet, vidtagit nödvändiga hygieniska åtgärder.

Nu ställa sig krigsministern och regeringen naturligen bakom skyddet av sjukvårdsstyrelsens breda rygg. Den säger: vi ha alltid handlat i fullt samförstånd med den, och vi två därför våra händer. Ja, det är sant, att i allmänhet ha, synes det mig, krigsministern och regeringen verkligen handlat i fullt samförstånd med den mili-

tära sjukvårdens myndigheter. Men på en punkt — och där ligger, synes det mig, regeringens kardinalsynd — gjorde sig regeringen genom urakflätenhet att följa sjukvårdsstyrelsens förslag skyldig till att medverka till sjukans uppflammande inom militäretablissemanten på ett rentav fruktansvärt sätt. Den följde nämligen som bekant icke sjukvårdsstyrelsen, då denna den 24 augusti föreslog, att man skulle uppskjuta repetitionsövningarna under en viss tid. Denna hygieniskt synnerligen välmotiverade hemställan om ett generellt uppskov med repetitionsövningarna avsågs som bekant av regeringen, sedan denna inhämtat uttalanden från de militära myndigheternas sida. Dessa lade sina tungt vägande ord i vågskålen för att regeringen skulle trotsa smittofaran och skulle trotsa även det sunda förnuftet. Man framlade en rad av rena militära olägenheter, som skulle följa med uppskjutande av repetitionsövningarna. Det gamla uppgjorda militära programmet skulle icke kunna i sin vanliga form fullföljas. Och regeringen följde militärerna och regementscheferna samt gick emot den hemställan och de råd, som från början kommo från den militära sjukvårdens sida. Det blev icke något generellt uppskov, utan repetitionsövningarna fingo fullföljas i vanlig stadgad ordning inom vissa regementen. Man kunde ju av en rent militär fackminister i den gamla stilen, som nu försvinner i det revolutionära dånet, ha väntat hänsynstagande mera till de rent militära synpunkterna. Men av en civil minister och en folklig ministär hade man rätt att kräva större hänsynstagande till de rent civila synpunkterna, större hänsynstagande till folkmaterialet och även till folkhygienien. Nu var det militärerna, som triumferade, och krigsministern handlade på regeringens vägnar som en militär fackminister och icke som en folklig ledamot av en folklig ministär. Nu är det ju visserligen sant, att sedan böjde sig sjukvårdsstyrelsen för den vädjan, som kom från militärernas och regeringens sida, men denna omständighet synes mig visst icke utgöra något fritagande för regeringen från att den i alla fall har en betydande skuldbörda i den här frågan.

Regeringsbeslutet om militärövningarnas fullföljande inom vissa regementen gav en ödesdiger stöt framåt åt den spanska sjukans uppflamning inom många av kasernerna. Sjukan flammade upp med rent av våldsam intensitet genom de massanhopningar av manskap, som vållades inom de olika kasernerna, vilka förvandlades bokstavligen till lasarett och bårhus. Och det var genom detta regeringens enligt min mening fruktansvärda missgrepp, som dödssiffran sprang upp med rent av ohygglig hastighet. Vid Stockholmsregementena, där det var tämligen friskt och lugnt efter juliepidemien, som det kallas inom sakkunnigekretsar, ökades epidemien i fart synnerligen hastigt, när repetitionsövningarna började. Det har meddelats mig, att vid ett regemente i huvudstaden ökades sjukprocenten bland manskapet i ett enda slag med ungefär 50 %, d. v. s. hälften av de inkallade drabbades omedelbart av den hemska farsoften. Gå vi sedan till regementena i Boden och Västerås, där ju även repetitionsövningarna fullföljdes, så härjades dessa platser av sjuk-

Vid remiss av propositionen nr 28. (Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 28.
(Forts.)

dom och även av död i ungefär samma omfattning, som om dessa regementen hade varit ute i brinnande krig. Vid varterda regementet var det ett hundratal döda. Man gör sig icke skyldig enligt min tanke till vare sig småkitslighet eller obefogat antimilitaristiskt okynne, om man fastslår regeringens skuldbörda, att den genom att låta repetitionsövningarna fullföljas gav en stöt framåt till denna sjukas uppflamning vid dessa regementen. Jag talar här icke som antimilitarist, utan jag talar såsom vanlig civil lekman, och det är mig en glädje att i det avseendet kunna få belägg för min ståndpunkt av en sådan sakkunnig man som docenten Josefson, vilken ju som bekant hyser samma tanke i den här frågan som undertecknad. Och jag läste även nyligen, att militärläkare själva hysa samma tanke. Om jag icke misstager mig, har en militärläkare, nämligen Erhardt, en gång i Socialdemokraten givit uttryck åt den uppfattningen, att repetitionsövningarnas fortgående i höstas stod i ett fruktansvärt samband med epidemiens uppflamning på höstkanten.

Så kom då krigsministerns generalorder med rätt till permission och hemförlovning. Man lade i regementschefernas händer en synnerligen vidsträckt befogenhet att bestämma om permissionernas antal och även sedan att, då det gällde handräckning eventuellt inkalla dessa permitterade. Denna order vållade en fullständig anarki. Den ene regementschefen handlade si och den andre så. Det ena militära befälet gav ett besked och det andra ett helt annat besked. På många håll såg det ut, som om de permitterades antal skulle bli synnerligen litet, och på andra håll såg det ut, som om hela permissionsbeviljandet rent av skulle göras om intet genom talrika inkallelser av de permitterade. Åt denna uppfattning har t. o. m. en sådan man som herr Bernhard Eriksson givit uttryck i den bekanta artikeln i Socialdemokraten, vari han krävde skarpare åtgärder från regeringens sida. Man fick det allmänna intrycket, att det militära befälet på sina håll bedrev formligt sabotage. Dagens Nyheter meddelade i en artikel att vid Svea livgarde skulle en tredjedel av manskapet kvarhållas, vid Göta livgarde hälften, vid Svea ingenjörkår nästan alla och vid Vaxholms grenadjärregemente ungefär en sjättedel av manskapet. Man fick det intrycket, att det militära befälet satte sig över eller mildare talat icke kunde med sina hjärnor fatta regeringens vilja och direktiv i fråga om ordnandet av permissionerna. Man fick vidare angående regeringens ställning det intrycket, att regeringen antingen icke klart visste, vad den ville, eller icke hade förmåga att för det militära befälet klart och distinkt säga, vad den verkligen ville, eller också att den icke hade förmåga att sätta sig i vederbörlig respekt, så att de militära myndigheterna på varje punkt fullföljde den önskan och de direktiv, som kommo från regeringens sida.

För övrigt vill jag här för min del sätta i fråga — om man nu skulle se denna sak ur rent militär synpunkt — om verkligen dessa återinkallelser för fullgörande av vaktjänstgöring och handräckning ens äro ur militär synpunkt nödvändiga. Det är väl knappast någon mening i att vapenföra värnpliktiga, som varit inne ett år ungefär, nu skola ligga inne veckotal för utförande av ren handräcknings-

tjänst. Repititionsövningarna äro väl ändå avsedda att vara rent militära övningar, och jag förstår icke, att övning i handräckning skall vara ett något som helst militärt värdefull övning. För övrigt går det väl icke att försvara dessa inkallelser därmed, att de vänpliktiga nödvändigtvis behövas för denna handräckningstjänst. Om repititionsövningarna hade fullföljts i vanlig normal ordning under normala former, så hade efter deras fullföljande icke en enda vapenför man kunnat inkallas för denna handräckning. Man hade fått åtnöja sig förefaller det åtminstone mig, med de icke vapenföras arbete. Jag vill alltså ur den synpunkten bestämt ställa ifråga, om verkligen dessa inkallelser äro militärt fullständigt nödvändiga.

För övrigt föreligga även ifråga om dessa precis samma risker, samma fara för ett ökande av farsoten. Jag vill illustrera detta med ett exempel från min egen trakt. Vid Västernorrlands regemente, som är förlagt till min egen hemstad, hade man till början på oktober icke ett enda dödsfall. Till en del berodde detta på militärläkaren doktor Fredriksson, som där har gjort en synnerligen vacker gärning för att bekämpa sjukan. Jag har rätt att säga det, så mycket mera som jag för något år sedan, som krigsministern måhända torde minnas i sin egenskap av civilkommissarie, befann mig i ett synnerligen hårt gruff med den mannen, som även följdes av rättegång och vissa svåra risker för mig. Men den viktigaste orsaken till att vid Västernorrlands regemente icke fanns något dödsfall, var säkerligen den omständigheten, att där påingon icke repetitionsövningar. Nu komma sedan de här tillfälliga återinkallelserna, och veckan innan jag reste hit ned, dogo nästan i ett enda slag 6 man av dem, som voro inkallade. De dogo på några få dagar, och man kan med fullt fog säga, att denna inkallelse var åtminstone vid detta tillfälle orsaken till att dessa dödsfall med åtföljande sorg i många familjer då tyvärr komma.

Jag kommer slutligen över till sjukvårdsförhållandena inom kaserierna och inom regementena. Voro dessa tillfredsställande ordnade i förväg, då regeringen fattade sitt beslut att ändå låta repititionsövningarna i en viss omfattning försiggå? Hade man rustat sig helt och fullt för att möta varje epidemisk fara? Var man viss därom från regeringens sida, att när man fattade detta sitt beslut, då förelåg minsta möjlighet för att epidemien skulle komma att härja bland dessa nyinkallade värnpliktiga? Regeringen hade ju därvidlag haft en oavvislig skyldighet att intet underlåta utan på varje punkt tillse och sörja för att sjukvården var så utrustad, att intet onödigt sjukdomsfall eller dödsfall kunde rimligen äga rum. Men på denna vitala punkt brast regeringens framsynthet fullständigt. Det var icke vård utan vanvård, som ägde rum vid repititionsövningarna på de värst härjade förläggningsplatserna. Krigsministerns kollega till siöss uttalade i en intervju i någon tidning — jag minns nu icke vilken — att det var synnerligen väl ordnat med sjukvården inom regementena. Han följde de gamla bekanta traditionerna från sjöministertaburetten och försäkrade, att allt är gott som det är, och han förklarade, att vården på regementena var bättre för de värnpliktiga än den vård de skulle kunna åtnjuta, om de befunno sig i sina hemtrakter. En mängd

*Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)*

Vid remiss av *propo-
sitionen
nr 28.*
(Forts.) skildringar i dagspressen ha sedan dementerat dessa synnerligen optimistiska för att icke säga något lättsinniga ord. Jag vill icke taga fram några som helst uttalanden från den socialistiska vänsterpressen. Jag vill icke giva regeringen den trumfen på hand att kunna säga: ja, det där är ju bara ovederhäftigt och löst antimilitaristiskt tal. Utan jag har endast tagit skildringar ur själva regeringspressen, där man i mörka färger målar och skildrar den rent av fruktansvärda och upprörande vanvården på förläggningssorterna.

Jag vill börja med en sådan tidning som Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, som skildrat vården eller vanvården inom Bohusläns regemente med Uddevalla som förläggningssort. Den säger, att »sjukdomen vunnit starkt spridning, vilket till stor del tillskrives de dåliga sanitära förhållandena vid regementet. Enligt vad en korrespondent till Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning meddelar, ligga i den till sjuksal apterade gymnastiksalen närmare 200 man, vilkas tillsyn ombesörjes av läkaren samt ett par sjukvårdare. Och då är att märka, att sida vid sida ligga patienter i veneriska sjukdomar, spanska sjukan, ben- och fotåkomor o. s. v. I hela lokalen finnas endast 25 spottkoppar, varför golvet och på detta utbredda tidningar få tjänstgöra som avstjälpningsställe för slemavsöndringar. Ventilation förekommer ej oftare än då någon av sjukvårdarna öppnar ett fönster, och luften i salen är givetvis därefter. Toalettanordningarna bestå av en vattenledningskran och tre klosettämbar ute i avklädningsrummet. Klosettarna göras mycket ofullständigt rena och användas såväl av de veneriskt sjuka som av de övriga.»

Gå vi sedan till en sådan tidning som Stockholmstidningen, som hade en särskild korrespondent i Boden, så skildrar denne i brev, som är daterat den 15 september, huru vanvården gestaltat sig inom döds-lägret i Bodens garnison. Han berömmar läkaren, och det tror jag man säkerligen med fog kan göra, då det gäller kampen mot spanska sjukan nästan vid varje regemente. Men han säger vidare: »Man måste också ha tränad sjukvårdspersonal. Men häri har det brustit i Boden. De utbildade sjukvårdarna ha varit häpnadsväckande få, praktiskt taget inga alls. Och hygienien i sjuklogementen kunde ha varit bättre. Om de här berörda förhållandena ej varit så illa ordnade, skulle antagligen epidemien ej antagit sådan otäck form. Efter mitt besök i kasernerna förhörde jag mig på sjukhuset, om det ej fanns flyttbara klosetter, som kunde användas i kasernernas sjuklogement, där klosettarna ligga så till, att de ofta ej kunna begagnas av de sjuka. Det svarades, att nog hade man bärbara klosetter, väl hundra, som stodo utan användning — men man hade från kasernerna ej framställt någon begäran att få låna dem!» I stället för att använda dem fick man alltså använda sina sängar, om nu det kan vara något så synnerligen sanitärt lämpligt. Korrespondenten skriver vidare: »Och så de svårast sjukas transport till sjukhuset. I öppna bårar eller på flakvagnar med endast en filt över sig! Långt före detta ha påstötningar gjorts hos vederbörande om en sjuktransportvagns anskaffande — men förgäves.

Huru många av de sjuka ha icke möjligen fått tillståndet förvärrat under dessa oeffterrättliga transporter? Det är att hoppas», slutar korrespondenten, »att dessa förhållanden nu ordentligt utredas och ändras till det bättre.»

Sedan skulle jag kunna citera Socialdemokraten», som har skildrat vanvården inom huvudstadsregementena och som särskilt fäst sig vid Svea artilleriregemente. Där säges i en sammanfattning — jag tar inte alltsammans: »Utan överdrift kan sägas, att regementets hästar bli föremål för bättre vård, då det gäller sjukdom än manskapet. Vad som är mest upprörande är deras medel att transportera sjuklingar till Garnisonssjukhuset, en skramlande gammal vagn dragen av hästar, som disponeras av artilleriet och utlånas till och hämtas även av Svea och Göta livgarden samt Hästgardet m. fl. regementen. Kläder, krigsmaterial och hästfoder m. m. kan man få se på hypermoderna stora militärlastbiler, men det värdefullaste materialet, människan, skall fränkännas omsorger, som komma döda ting till del.» Jag vill hoppas, att dessa och en mängd andra skildringar, som tiden förbjuder mig att dra fram men som äro hämtade ur regeringspressen — alltså den vederhäftiga, den militärvänliga pressen — borde ha den starka beviskraft, att man har fog att säga, att regeringen, då den beslöt låta repetitionsövningarna fortgå, icke hade vidtagit alla möjliga åtgärder, som kunde göras, för att inte några onödiga sjukdomsfall eller någon onödig vanvård skulle kunna äga rum.

Nu är det ju visserligen sant, att åtgärder senare vidtagits. Generalfältläkaren erkänner, att sjukvården varit synnerligen dålig, och det har vidtagits vissa åtgärder för att åstadkomma en något bättre regim. Det bör man hälsa med glädje, men på samma gång man gör detta, vill jag än en gång fastslå, att regeringen, då den beslöt angående repetitionsövningarna, hade bort i förväg se till att vården var sådan att inga rimliga och befogade anklagelser skulle kunna göras i detta avseende.

Vidare har regeringen, vis utav den skada, som skedde i fråga om repetitionsövningarna, då det gällde rekrytövningarna åstadkommit en annan ordning. Regeringen har ju tills vidare uppskjutit rekrytövningarna, och det återstår nu för riksdagen att på regeringens egen hemställan ge regeringen bemyndigande att även i fortsättningen uppskjuta dessa rekrytövningar. Regeringen har dock från vår synpunkt sett här stannat på halva vägen. Den har begärt uppskov, men den har, märk väl, icke begärt *inställande* utav dessa militäroövningar. Vi vänstersocialister hemställde 1917 — och även i år — om att man skulle inställa samtliga militäroövningar. Det gällde då, som bekant — icke kamp mot denna farsot, men det gällde en kamp mot en annan fiende, nämligen mot svälten, och vi ansågo, att kampen mot denna fiende var så nödvändig, att man borde därför skjuta åt sidan de speciella, ensidigt inriktade, rent militära detaljsynpunkterna och ta fasta på det mest nödvändiga, nämligen ökningen av landets produktion av närings- och livsmedel.

Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

Vid remiss av propositionen nr 28. (Forts.)

Man följde oss inte den gången. Det är icke min mening att ge regeringen samma tillfälle, som herr finansministern i en debatt förut begagnade, att mot vänstersocialisterna säga: »ni äro sådant där folk, som alltid vill göra gällande, att endast ni ha rätten och sanningen på er sida.» Men jag djärves i alla fall säga, att hade man den gången följt den vänstersocialistiska anvisningen, hade alla de här dödsfallen, eller åtminstone många, icke kommit att äga rum inom de många svenska kasernerna. Man inställde sålunda i alla fall icke värnpliktsövningarna. Nu fortsätta ändå vänstersocialisterna att alltjämt ställa samma krav som i vintras: icke bara uppskov, utan helt *inställande* utav alla värnpliktsövningar! Vi vidhålla våra gamla synpunkter med hänsyn till produktionen och behovet av ökad näring. Men vi lägga därjämte till den nya speciellt hygieniska synpunkten: farsoten har varat länge nog, och vi bli inte den faran kvitt på mycket länge. Och slutligen lägger jag därtill den synpunkten, att rent militärt sett borde väl ändå dessa militärovnings nu kunna anses vara tämligen överflödiga. När utvecklingen går med en rent av överraskande fart, med en form-lig snälltågsfart, fram mot den situationen, att freden, — den länge efterlängade — ändå kommer, så att alltså ur rent militär synpunkt denna ständiga spänning att vara på mobiliserad krigsfot inte längre är nödvändig, när därjämte utvecklingen drives med demokratiens styrka och även med de revolutionära rörelsernas hjälp fram dithän, att man kommer fram till en kamp, som vi ändå böra hoppas kommer att stå för den fullständiga avrustningen, så borde vi ställa till herrar militärer den frågan: Anse ni i detta läge ått ett fullföljande av övningarna verkligen är nödvändigt? Skulle vi inte kunna ena oss om att fullständigt inställa och icke bara uppskjuta desamma?

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Den influensaepidemi, vanligen kallad »spanska sjukan», som hemsöker vårt folk, har skördat talrika offer bland detsamma. Alla känna vi djupt deltagande med dem, som på grund av denna epidemi förlorat nära anhöriga och därigenom måhända förlorat sitt stöd. Ingen känner djupare, än jag själv gör, denna epidemis hemsökelse, och det därför, att den har särdeles svårt härjat inom armén, som den föregående årade talaren erinrat om.

Beträffande sjukdomens utbredning inom armén är arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse anbefalld att avgiva en berättelse om vad som därvidlag förekommit. Denna berättelse kommer att tillhandahållas kammarens ledamöter. Mitt hopp var, att den idag skulle ha legat på kammarledamöternas bänkar, men förhållanden och omständigheter, som varken jag eller sjukvårdsstyrelsen är herre över, har omöjliggjort, att så kunnat ske. Själva berättelsen föreligger visserligen sedan två dagar i korrektur, men arbetet med tabeller och uppgifter, som skola åtfölja berättelsen, har ännu icke hunnit slutföras. Före nästa veckas utgång hoppas jag emellertid, att arbetet skall vara färdigt. Då blir det tillfälle för kammarens ledamöter att un-

dersöka, huruvida den bild, som den föregående talaren har lämnat av sjukvården vid armén är riktig eller ej. Det synes mig, att domslutet lämpligen borde uppskjutas till dess man där får se, vilka åtgärder de militär-medicinska myndigheterna ha vidtagit. Domslutet beträffande den civila sjukvården tror jag också lämpligen bör uppskjutas, tills man får bättre material att bedöma där vidtagna åtgärder, än det, som nu föreligger. Att uteslutande bygga detta domslut på grund av uppfattningar hos en eller annan tidningskorrespondent, han må tillhöra det ena eller andra politiska lägret, tror jag är att avkunna en dom utan att man har tillräcklig grundval för densamma.

Vid remiss av propositionen nr 28. (Forts.)

Emellertid vill jag i anledning av vad som förekommit under debatten redan nu lämna kammaren *några* upplysningar rörande de åtgärder, som vidtagits inom armén i ändamål att bekämpa sjukdomen. Innan jag gör det, anser jag mig dock böra föra i minnet en del av vad gällande värnpliktslag innehåller. Att erinra om att regeringen icke äger rätt att upphäva eller suspendera gällande lag torde vara överflödigt. Värnpliktslagen har sålunda fastställt icke mindre det antal dagar den värnpliktige är skyldig att tjänstgöra för sin utbildning i fred, än även dagantalets indelning i första tjänstgöring, repetitionsövning, reservtruppövning och landstormsövning. Vidare är fastställt det år eller de år, som respektive övningar skola försiggå. Beträffande rekrytutbildningen bestämmer sålunda lagen, att den skall ta sin början under första året, d. v. s. samma år, som den värnpliktige inskrives. Då rekrytutbildningens längd vid infanteriet är fastställt till 250 dagar, framgår, att med början omkring den 1 november första året, utbildningen är avslutad omkring den 10 juli påföljande år. Från den tiden och till dess repetitionsövningarna börja, omkring den 10 september, finnes det inga andra värnpliktiga vid infanteriet inne i tjänstgöring än den grupp, som är uttagen till och utbildas till underbefäl och fackmän. Den utgör tillsammans högst 14 % utav en årsklass. Jämte den finnas också studenter och med dem likställda inkallade. Detta är ett förhållande, som inte bör förbises, då man bedömer detta spörsmål. Repetitionsövningarna, som vid infanteriet äro tre till antalet, ha vid detta vapenslag en längd av 30 dagar, och de få enligt lagen icke börja förrän den 10 september. Vid kavalleriet och artilleriet, äro däremot repetitionsövningarna två, vardera om 42 dagars längd. Då man nu för persedel- och materialvård, för rengöring m. m. har behov av ungefär 15 dagars mellanrum mellan repetitionsövningarnas avslutande och rekrytövningarnas början, framgår därutav, att specialvapnen, kavalleriet och artilleriet, måste börja sina repetitionsövningar 10 å 12 dagar tidigare än infanteriet. Vid fastställandet av den s. k. vapenövningstabellen för kommande utbildningsår, vilket vanligen sker under mars månad, utgör sålunda tiden för repetitionsövningarnas början vid infanteriet en utav de fasta punkter, omkring vilken en hel mängd av problem måste grupperas för att allt skall gå i lås. En rubbning av den tiden medför rubbningar utefter hela linjen.

Vad särskilt angår årets övningar är att märka, att rekrytövningarna slutade vid infanteriet den 11 juli, vid fältartilleriet den 30

Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

augusti, vid kavalleriet den 7 augusti och vid ingenjörtrupperna den 21 augusti. Repetitionsövningarna voro fastställda att börja vid infanteriet den 11 september, vid kavalleriet och fältartilleriet den 31 augusti och vid ingenjörtrupperna den 7 september. Under tiden från den 12 juli till och med den 10 september funnos sålunda vid infanteriet inga andra värnpliktiga inne än de kategorier, som jag tidigare omnämnt, nämligen de 14 % underbefäl och fackmän jämte värnpliktiga studenter. Vid kavalleriet voro de kvar till den 8 augusti. Däremot var det så, att vid fältartilleriet de voro kvar ända intill dess repetitionsövningarna började.

Beträffande epidemiens uppträdande rapporterades de första fallen vid armén den 10 juli och ytterligare omkring medio av juli framför allt i Stockholm. Fallen voro då emellerid godartade. Fördelningsläkaren vid IV. arméfördelningen utfärdade ock bestämmelser rörande åtgärder för sjukdomens bekämpande. Det gjorde han i skriftelse den 24 juli. Dessa bestämmelser lågo till grund för de åtgärder, som vidtogos inom samtliga truppförband, tillhörande IV. arméfördelningen. I dessa framhålles betydelsen av möjligast spridd förläggning vidare, »att truppenheter, där större antal sjukdomsfall inträffa måtte förläggas och övas skilda från övriga kontingenter, skärpt allmän och personlig renhållning, att vid större antal sjukdomsfall meddelande därom en gång i veckan skola insändas till arméfördelningschefen m. m.» Liknande föreskrifter hava utfärdats sedermera vid andra arméfördelningar, där orsak därtill befunnits föreligga. Sedermera påbjöd sjukvårdsstyrelsen rapporter varannan dag och slutligen telegrafiska rapporter, på det att sjukvårdsstyrelsen kunde dagligen hava full kännedom om hälsotillståndet inom armén. Vidare erhöi sjukvårdsstyrelsens medicinskt-vetenskapliga råd i bakteriologi, docenten Kling, i uppdrag att utföra bakteriologiska undersökningar i den utsträckning han fann lämpligt. Att dessa undersökningar varit av stor betydelse för bekämpande av influensaepidemien ifråga, läser ingen med förhållandena på detta område bekante kunna bestrida. Den 3 och den 9 augusti utfärdade sjukvårdsstyrelsen en rundskrivelse till samtliga arméfördelningschefer och med dem likställda rörande åtgärder till förhindrande av massinsjuknande vid truppförbanden. Dessa föreskrifter skall jag ge kammaren del av. De äro i huvudsak följande: »1) Där inom ett militäretablissemant större antal sjukdomsfall drabba skilda truppenheter, förläggas dessa skilda från övriga truppkontingenter samt övas sedermera för sig, till dess epidemien upphört. 2) Åtgärder vidtagas för möjligast spridd förläggning genom i anspråktagande av lektions- och dagrum, exercishus, förläggning i tält o. s. v. 3) Största vikt fästes vid skärpt renhållning inom etablissemanten och böra principerna i betänkande och förslag beträffande komplettering av gällande bestämmelser angående hälso- och sjukvårdens handhavande vid arméns truppförband utarbetat av fältläkare Borgström och regementsläkare Brinke, såvitt möjligt lända till efter rättelse. 4) Med avseende å den personliga renhållningen (kroppens vård) fästes manskapets uppmärksamhet på vikten av att fullgöra föreskrifterna därför; särskilt gäller detta borst-

ningen och putsen av uniformen, renhållningen av händer, hår och ansikte samt tandvården. 5) Vid behov kan ifrågakomma att under epidemien eller efter densamma upphörande ändra fastställd dagordning för övningarna i för truppen mindre ansträngande riktning. 6) Insjuknade personer skola icke friskskrivas förr än de vid temperaturmätning morgon och afton befunnits feberfria och i huvudsak symptomfria under minst två dagar; och skola de under en vecka efter friskskrivningen befrias från praktiska övningar.»

Vid remiss av propositionen nr 28. (Forts.)

Av de till sjukvårdsstyrelsen inlämnade rapporterna framgår, att sjukdomen i allmänhet var i avtagande i början och i medio av augusti. Ett undantag utgjorde dock Norrlands artilleriregemente i Östersund. Från skilda trakter huvudsakligen dock från Norrland förmåles det nämligen, att sjukdomen nått stor utbredning bland även den civila befolkningen.

Efter det jag återkommit från min semester — det var den 19 augusti — har jag haft överläggningar med generalfältläkaren rörande de åtgärder, som borde vidtagas med hänsyn till de förestående repetitionsövningarna. Resultatet härav blev sjukvårdsstyrelsens skrivelse av den 23 augusti, som inkom till lantförsvarsdepartementet på följande dag kl. $\frac{1}{2}$ 4 e. m. Redan samma dag togs avskrifter av skrivelsen, och remitterades dessa till olika såväl militära som civila myndigheter bland dem medicinalstyrelsen. I denna skrivelse gjorde sjukvårdsstyrelsen en hemställan om att repetitionsövningarna skulle uppskjutas till den 17 september. Märk till den 17 september — alltså ett uppskov för infanteriets del av 6 dagar! När jag skulle taga ställning till denna skrivelse, ber jag att få tvärt emot vad den ärade talaren på Västernorrlands-länsbanken anförde, få meddela, att jag lade ingalunda in någon uteslutande militär synpunkt på bedömandet av detta spörsmål, utan jag lade in även fullständigt civila synpunkter på det samma. Jag frågade mig då: Vilka fördelar skola kunna vara förbundna med ett uppskov med repetitionsövningarna vid infanteriet under 6 dagar? Är det icke sannolikt, att när man kommit över dessa 6 dagar, situationen måhända är densamma som nu? Och huru har det då ställt sig? Det hade då blivit svårare i mer än ett avseende. Hade det varit möjligt att uppskjuta repetitionsövningarna till ett följande år hade saken ställt sig annorlunda, men däremot reste lagen ett alldeles bestämt hinder. För övrigt om nu repetitionsövningarna hade uppskjutits till den 17 september, hade av skäl, som jag redan anförde, det ställt sig så att det vid kavalleriet och artilleriet icke blivit utrymme för någon tid mellan deras avslutande och rekrytskolans början. Man utgick nämligen då ifrån att rekrytskolan skulle börja den sedvanliga tiden. Då gick regeringen in på en annan linje. Den beslöt sig för den s. k. tjänstledighetens väg. Den innebär till en början, att vid intet truppförband någon, som erhållit tjänstledighet behöfve inkallas till fullgörande av den tid, han erhållit ledighet. Sedermera blev man nödsakad att i och för handräckningsgöromål, vård av de sjuka, desinfektionsåtgärder m. fl. göromål föreskriva inkallelseplikt

Vid remiss av för ett mindretal av de olika truppförbanden. Det skedde genom generalorderna nr 1277 och 1278 den 18 sistlidne september.

propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

Det var först den 28 augusti, som samtliga de infordrade yttrandena inkommo, och samma dag utgick telegrafisk generalorder, innehållande medgivande för cheferna vid olika truppförband tillhörande kavalleriet och artilleriet, att beträffande de värnpliktiga som skulle inrycka den 31 augusti, i och för förhindrande av spanska sjukan bevilja tjänstledighet åt den personal, som själv så önskade och som icke erfordrades för vården av hästar och material m. m. till den 8 därpå följande september. Varför man icke tog tiden längre än till den 8 september berodde därpå att när det här var fråga om tjänstledighet det innebar icke någon svårighet att ge telegrafisk order om att, då anledning därtill föreläge, förlänga denna tjänstledighet. Det har också skett och detta i så stor utsträckning att vid de truppförband, som tillhöra VI. arméfördelningen, praktiskt sett icke några repetitionsövningar alls förekommit, med undantag av vid Norrlands dragonregemente. Medgivande att bevilja dylik tjänstledighet har sedermera lämnats olika truppförbandschefer. Slutligen lämnades i generalorder den 18 september sådant medgivande till samtliga arméfördelningschefer inom hela landet.

Denna generalorder nr 1277 och 1278 har nu varit föremål för vissa anmärkningar. Man har sagt, att den varit oklar. Man har sagt, att den varit svårtydbar. Jag har emellertid funnit, att den icke varit oklar för dem, som skolat tillämpa densamma. De hava förstått innebörden av densamma. I denna generalorder framhåves alldeles tydligt och klart ändamålet. Som sådant angives att förhindra ytterligare spridning av spanska sjukan. Medlet är också tydligt och klart angivet, nämligen så, att personal, som icke erfordras för skötseln av hästar och material m. m., kunde beviljas tjänstledighet intill slutet av vapenövningarne. Då målet är att bekämpa spanska sjukan, är det också i denna generalorder angivet vilken myndighet det är, som skall hava ledningen vid tillämpningen av denna generalorder, och därför heter det också i densamma, »enligt de närmare föreskrifter, som sjukvårdsstyrelsen ägde att bestämman». Jag har sökt att bilda mig uppfattning om vad anledningen kunde vara till den erinran, som den ärade representanten på Kopparbergs-länsbänken gjort i tidningarne rörande otydligheten och oklarheten i denna generalorder. Vid denna undersökning har jag funnit, att inom V. arméfördelningen, därifrån jag förmodar, att den ärade talaren haft sin närmaste erfarenhet, av förbiseende på stabsexpeditionen åt arméfördelningsordern kommit att givas ett något anorlunda innehåll än vad generalordern hade. Det rättades emellertid sedermera omedelbart, och jag tror mig veta, att ingen olägenhet uppkommit därav.

Under hela tiden med undantag av tiden från den 10 till den 15 september, då jag var tjänstledig, har jag stått i den mest livliga förbindelse med generalfältläkaren i ändamål att dels vinna kännedom om läget och dels att för de vidfagna åtgärderna hava stöd av arméns främsta medicinska auktoritet. Jag har känt djupt det an

svar, som vilat och ännu vilar på mig, och det har för mig varit en god hjälp att äga stödet av generalfältläkaren i de åtgärder, som jag vidtagit. Generalfältläkaren äger nämligen i de vidaste medicinska kretsar en stadgad auktoritet, en auktoritet som han förvärvat icke allenast genom grundliga vetenskapliga studier utan ock genom mångårig särskilt förtjänstfull verksamhet som chef för ett av landets största och bäst ordnade civila sjukhus. Under sin tjänst såväl som sjukhusläkare som i frivillig sjukvård i fält har han därjämte lagt ådaga en icke vanlig organisatorisk talang. Allt egenskaper som under denna särdeles krävande tid tagits i anspråk från tidigt på morgonen till sent på kvällen. Som en detalj kan jag nämna, att icke ens då han sent på kvällen har befunnit sig tillsammans med sina kolleger i Svenska läkaresällskapet för att där debattera detta djupt ingripande spørsmål, har han fått vara i fred för mig, om jag haft behov av att samtala och samråda med honom. En och annan gång har jag själv haft ett uppslag. Icke alltid har det vunnit hans gillande. När han emellertid i uppslaget funnit en riktig tanke, så har han givit den en utformning, som tillfredsställt hans hygieniskt-vetenskapliga samvete. Därför har det en och annan gång smärtat mig, att han stundom offentligt klandrats. Han har sålunda klandrats bland annat därför att han icke tidigare reste till Boden. Men i anledning därav vill jag meddela, att han helt enkelt icke kunde göra det, och det därför att hans kraft behövdes vid den tidpunkten just här i centrum. Arméns sjukvårdsväsende — det vill jag erkänna — var icke rustat för en så plötsligt utbrytande häftig epidemi som den, som vi nu här ha fått kämpa emot. Åtgärder måste då snabbt vidtagas, och härför krävdes hans närvaro. Att hans inspektionsresa till Boden varit till gagn, torde otvetydigt framgå av den rapport han avgav rörande sin resa och vilken, om tiden så medgäve, det skulle vara intressant nog att uppläsa i sin helhet. Jag vill emellertid göra ett och annat utdrag ur denna rapport. Han meddelar där:

»För resan vidtogos följande åtgärder:

Att medfölja på inspektionsresan anmodades sjukvårdsstyrelsens hygieniskt vetenskapliga råd, professor G. Virgin. Uppsala.

Försök gjordes att genom Röda Korset anskaffa sköterskor i så stort antal som möjligt, endast 4 kunde medfölja.

Disposition av Röda Korsets materiel i Boden utverkades.

Telegram avsändes till Boden att förbereda åtgärder till denna materiels användning.

Under uppresan den 18 och 19 september fördes diskussion över åtgärder på grundvalen av dels fästningsläkarens senaste berättelse över sundhetsinspektionerna, dels läkarnas årsberättelse dels vad i betänkandet angående hälsovårdsåtgärder innehålles, dels enligt en av professor Virgin uppsatt P. M.

De lokaler, å vilka garnisonens sjuka vårdades, voro följande:

- 1) Garnisonssjukhuset,
- 2) övre våningen i kasern 6 på I. 19 (den s. k. skidlöparbaracken),

Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

- 3) gymnastikbyggnaden på Ing. 4,
- 4) gymnastikbyggnaden på A. 8,
- 5) sjukpaviljongerna på I. 19, A. 8, A. 4, Ing. 4 och Int. komp.
- 6) en del logement å truppförbanden.

Tjänstgörande läkare voro de 3 ordinarie läkarna, fältläkare Andersson, regementsläkare Sjöstrand och bataljonsläkare Morsing, samt bataljonsläkaren i reserven Wersén och 3 värnpliktiga läkare.

Sjuksköterskornas antal uppgingo till 16, därav 3 sjuka.

1. Åtgärderna mot influensan vidtogos enligt följande plan:

- 1) Sammanförande av de på de många vitt skilda lokalerna liggande sjuka till möjligast få, intill varandra belägna lokaler.

- 2) Minsta möjliga antal i de olika rummen (stor luftkub för varje patient).

- 3) Isolering så vitt möjligt av de svårast sjuka.

- 4) Tillräckligt antal läkare (1: 50),

- 5) Tillräckligt antal avdelningssköterskor (1: 25),

- 6) Tillräckligt antal sköterskebiträden (2: 25) åt avdelningssköterskorna, kvinnliga eller manliga sjukvårdare.

- 7) Tillräckligt antal handräkningsmanskap, för vilka detaljerad arbetsordning uppgjordes.

- 8) Tillräckligt antal sjukvårdsmateriel, i första hand arméns sjukvårdsmateriel, i andra hand Röda korsets.»

Han avslutar sin rapport med följande ord: »Slutligen vill jag framhålla det plikttrogna arbete, som under de mycket svåra förhållandena utförts av samtliga läkare och sköterskepersonalen, för vilket jag härmed uttalar min stora tacksamhet. Även vill jag tacksamt framhålla det stora tillmötesgående och den vilja att ordna sjukvårdsförhållandena, som visats av kommandanten, truppförbandschefer och övrigt militärt befäl.»

Hans uppfattning angående viljan hos det militära befälet att väl ordna sjukvårdsförhållandena står sålunda i en bestämd motsats till den uppfattning, som den ärade talaren på Västernorrlandsbänken har uttalat, och det torde nog hända, att den uppfattning, generalfältläkaren har uttalat, äger mera av sanning i sig, än vad som låg i den ärade talarens uttalanden. Då sjukvårdsstyrelsens berättelse om någon vecka ligger på kammarens bord, så är jag förvissad om att envar skall kunna konstatera, att sjukvårdsstyrelsen med allvar och intresse sökt göra vad i mänsklig förmåga stått för att förebygga och bekämpa epidemien. Och jag är fullt övertygad om att när kammarens ledamöter bli i tillfälle att taga del av den berättelsen, kammaren skall finna, att mycket av det klander, som uttalats beträffande vanvård och dylikt, nog är överdrivet.

Med djup smärta och verkligt deltagande ha dödsbuden från de svårast hemsökta platserna Boden, Västerås och Vänersborg nått regeringen. Smärtan och deltagandet har delats av det militära befälet. Det vet jag. Och det militära befälet har ju även det drabbats av sjukdomen. Vad som gjort svårigheterna så stora har varit det blixtnabba sjukdomsutbrottet. För en epidemi av denna natur — jag kan upprepa det än en gång — var arméns sjukvårdsväsende icke

tillräckligt rustat. Man hade icke räknat med en sådan faktor som att denna epidemi skulle få ett sådant hastigt och ett sådant våldsamt förlopp.

Vid remiss av
propositionen
nr 28.

(Forts.)

Jag tror mig härmed redan nu ha belyst en del av de erinringar, som den ärade talaren på Västernorrlandsbänken har gjort. Till vad jag sagt vill jag endast säga, att då den ärade talaren särskilt uttalade sin tillfredsställelse med vad militärläkaren Erhardt, som är fördelningsläkare i 4. arméfördelningen, hade åtgjort, så finner jag däri ett visst erkännande av att de åtgärder, som ha vidtagits inom den arméfördelningen, också ha vunnit den ärade talarens erkännande. Ty såsom fördelningsläkare är det han, som inför arméfördelningschefen skall föreslå de åtgärder, som inom den fördelningen skola vidtagas vid de olika truppförbanden. Skulle det hända så — vilket jag är övertygad om icke varit fallet — att fördelningschefen icke följer fördelningsläkarens råd och anvisningar, så är det fördelningsläkarens plikt och rätt att därom avgiva en avvikande mening. Så har emellertid icke skett.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Herr Vennerström snuddade i förbifarten vid mig och omnämnde ett yttrande, som jag skulle ha fällt. Jag skall emellertid hemställa, att mitt yttrande blir återgivet på ett fullt adekvat sätt.

De ord, som jag använde, fälldes i en situation, då det närmast gällde att avgöra, huruvida de värnpliktiga borde skickas *hem* från kasernerna eller icke. Jag har alls icke yttrat mig om att arméns sjukvård är utmärkt. Jag hade så mycket mindre anledning att göra detta, som jag för min del av helt naturliga skäl verkligen icke är inne i dessa förhållanden. Men vad jag yttrade — refererande läkarmyndigheternas uppfattning — var det, att särskilt beträffande vissa trakter, där det icke finnes civil läkarvård, avlägsna landsändar och bygder, så kan det hända, att de skötas betydligt bättre i kasernerna om de bli sjuka än i dylika obygdar. Jag erinrar mig detta intervjuuttalande, och det var i själva verket kontentan av det hela. Och jag tänker, att herr Vennerström själv nog kommer att märka, att samtalet icke låg på den linje, som han här sedermera till kamaren har avgivit.

Herr Branting: Herr talman! Jag är icke uppkallad av den diskussion som här har förts mellan herr Wennerström och chefen för lantförvarsdepartementet beträffande den sorgliga influensaepidemien, som har härjat i hela vårt land, men särskilt i kasernerna. I det fallet föreligger i klara ord från statsrådsbänken ett erkännande, att arméns sjukvårdsväsende icke varit tillräckligt rustat för att möta en farsot, som kom så oförutsett uppå och som satte in med sådan våldsamt. Hur sedan ansvaret skall fördelas mellan dem, som här haft att bestämma, det blir ju den senare utredningens sak som är ställd i utsikt. Först när den föreligger, lär väl en slutlig dom kunna därom fällas. Att missförhållanden ha förelegat, är ju

Vid remiss av uppenbart. Men först när utredningen föreligger få vi veta närmare, på vilket håll man har att lägga ansvaret.

propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

Jag begärde ordet med anledning av slutorden i herr Wennerströms anförande, där han gick över ifrån det ämne, som han egentligen hade sysselsatt sig med, till att fortsätta det yrkande, som han å sitt partis vägnar vid föregående tillfällen framfört här i kammaren, nämligen att man bör helt inställa värnpliktsövningarna och icke stanna, som i regeringspropositionen är gjort, vid rätt till uppskov med desamma. För min del kan jag icke betrakta det som någon styrka för herr Wennerströms uppfattning, att han anser sig böra endast fortsätta med en ståndpunkt, som han förut har drivit. Jag tror, att när han förut har drivit den meningen han har haft fullständigt orätt. Jag tror tvärtom, att den ståndpunkt, som intagits från vårt partis sida i det avseendet, nämligen att det varit omöjligt att mitt under flammmande världskrig göra några genomgripande ändringar och nedsättningar i den rustning, som landet måste ha för sitt värn i militärt hänseende, att den ståndpunkten skall ändå av det ofantligt övervägade flertalet i vårt land erkännas vara i överensstämmelse med sunt omdöme och med tillbörligt beaktande av förhållandena runt omkring oss.

Men just därför, att denna förutsättning, världskriget, nu efter allt att döma ändå står inför en avslutning i en kanske mycket nära liggande tidpunkt, just därför är det också skäl, att det säges klart ut inför landet att från vårt partis sida — jag tror mig kunna däri uttrycka hela vår riksdagsgrupps mening — är man angelägen därom, att så fort omständigheterna på något sätt det medgiva, detta mellanstadium då ingenting kunnat åtgöras i militärfrågan måtte taga ett slut och att således även från vårt partis sida man hoppas, att den tiden nu måtte randas då det skall kunna skridas till positiva åtgärder för *avveckling* av det gamla militärsystemet.

De världshändelser, som upprulla sig inför våra ögon dag efter dag, vittna ju om att här nalkas vi en ny tid, och visst är, att aldrig har väl världen syntts stå så nära inför möjligheten att förverkliga det ideal, som varit vårt under gångna tider, förhoppningen om att man, därför att staterna rycka fram till en internationell rättsordning, skall kunna ställa den gamla våldskampen mellan dem med militärmakt fullkomligt på avskrivning och därmed också naturligtvis ställa på avskrivning rustningarna till sådan kamp.

Det är just därför, att dessa ting synas nu övergå från att ligga i fjärran till att nalkas ett förverkligande, som vi våga och vilja uttala den förhoppningen, att man även på regeringsbanken skall besinna, att det ligger vikt uppå, att man så snart som förhållandena på något sätt synas stadga sig i nu antydd riktning, här i landet icke tvekar att gå *vida längre* än till den hittillsvarande ståndpunkten: att hålla på status quo i avvaktan på framtiden. Jag vill uttrycka den förväntan och den förhoppningen, att man inom regeringen med den största uppmärksamhet skall följa alla tecken i detta avseende och inse, att man helt visst har det överväldigande flertalet av det svenska folket bakom sig, när man tager förberedande steg för att ställa på

avskrivning och på *avveckling* ett system, som under den blodsålder, vilken ligger bakom oss, efter vår mening varit nödvändigt för att också vi skulle vara något rustade, men ett system, som vi nu, då *rätten* synes ha utsikt att komma i högsätet skola kunna vända oss bort ifrån och betrakta som något förflutet, såsom ett stadium, dit vi hoppas, att mänskligheten aldrig mera skall få något återfall.

Vid remiss av
propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

Herr V en n e r s t r ö m: Herr krigsministern yttrade, att han vid beslutet om repetitionsövningarnas fullföljande alls icke fattat beslutet av några som helst militära skäl. Den argumentering, som herr krigsministern själv framfört i riksdagen nu, synes mig i alla fall bevisa, att det dock till avsevärd del *var* militära skäl, ty i hela hans anförande låg ett radande av militära detaljer, och jag kan för min del icke annat än erkänna, att jag fick den bestämda uppfattningen, att de rent militära detaljsynpunkterna dock voro de väsentligt avgörande den gången. Jag vill här erinra om den intervju med herr krigsministern, som Dagens Nyheter den 5 september publicerade. Där säger herr krigsministern själv, att skälen till Kungl. Maj:ts beslut äro av både *militär* och civil art. Sedan kommer radandet av de militära skälen: regementsmötet och rekrytövningarna skulle komma alldeles inpå varandra, vilket måste medföra svåra olägenheter dels därigenom, att den allmänna planen rubbades, och dels genom att persedelvärdens omöjliggjordes o. s. v. Detta innebär ett alldeles klart erkännande av herr krigsministern, att till avsevärd del var det ändå de rent militära skälen om fullföljande av ett förut uppgjort program, som bestämde herr krigsministerns handlingssätt.

Sedan yttrade herr krigsministern efter en mycket sakkunnig och saklig redogörelse för sjukvårdsmyndigheternas olika åtgöranden, att dessa enligt hans uppfattning motbevisade min tanke, att sjukvårdsmyndigheterna icke visat verkligt god vilja, då det gällde att inom kasernerna bekämpa spanska sjukan. Jag vill gentemot herr krigsministern erinra och få uttalat till protokollet, att jag givit militärläkarna ett ampelt vitsord. Jag tror, att de skött sin övermänskliga uppgift så långt man kan från deras sida begära, sådant som läget en gång var. Jag har icke talat om dålig vilja från deras sida; jag vill icke kasta sten, då jag är viss om att den börda, som de burit, och den plats, som de stått på, har varit sådan, att icke klander gärna där är berättigat. Men jag vill bestämt betona — och det var även herr Brantings uppfattning — att det hela visar, att sjukvården icke var, såsom herr Brantings ord föll, rustad att möta en våldsamt och hastig epidemi. Herr krigsministern yttrade själv i sitt anförande, såsom jag ordagrant skrev upp, att regeringen icke hade räknat med ett så hastigt och våldsamt förlopp. Där ha vi själva knutpunkten. Jag vill inskärpa, att när epidemien kom, när repetitionsövningarna fullföljdes, var icke sjukvården rustad. Regeringen förutsåg icke det hela och var icke viss om att alla åtgärder verkligen blivit vidtagna för

Vid remiss av propositionen nr 28. (Forts.) att möta en hastig och våldsamt epidemisk. Nå, säger regeringen genom herr krigsministerns mun, icke kunde vi vara så fransynta, icke kunde vi veta, att epidemien skulle komma så hastigt. Men hur var det med militärväsendet i Schweiz, dit spanska sjukan kom med samma våldsamma fart som i Sverige, och det avsevärd tid, innan den kom till Sverige. Jag förmodar, att regeringen icke var utan möjlighet att följa med, hur det gick där nere och hur kampen mot epidemien där bedrevs från myndigheternas sida.

Sedan sade herr krigsministern, att vi icke böra fästa oss vid uttalanden från en eller annan tidningskorrespondent. Jag förstår betyget, om det gäller oss vänstersocialister. Men jag blev något förvånad, då herr krigsministern åt ledarna för regeringspressen själv, åt herrar Branting, Per Albin Hansson och övriga gav det betyget, att deras pressuttalanden äro ingenting att fästa sig vid i denna fråga. För övrigt, herr krigsminister, finns det erkännanden från sjukvårdsmyndigheterna själva; det finns från en mycket sakkunnig man, som herr krigsministern gav sitt varma lovord, nämligen själva generalfältläkaren Bauer. Han har efter sin rundresa inom armén givit det allmänna betyget, att han vid inspektionen funnit, att sjukvården ej var så ordnad, som önskligt vore, och enligt referatet i en tidning har han sagt, att förhållandena voro ohållbara. Han skildrade sedan, på vad sätt de voro ohållbara, och han erkände — särskilt gäller detta Stockholmsförhållandena och Svea artilleriregemente, som Socialdemokraten anmärkt emot — att där kom epidemien så våldsamt och plötsligt, att man icke hann ordna allt som önskligt var, vartill kom, att sjukvårdspersonalen icke kunde sägas vara vuxen sin uppgift. Vad beträffar sjukvårdspersonalen, gäller detta tämligen dåliga betyg icke blott för detta regemente utan nästan för varje regemente, att denna personal icke har på långa vägar varit vuxen sin svåra uppgift.

Sedan några korta ord till herr Branting. Han vände sig mot min hemställan, som på samma gång är hela vår grupps hemställan, om att icke blott uppskjuta utan besluta att helt inställa alla dessa värnpliktsövningar. Herr Branting sade nej, och herr Branting sade vidare, att det rent av strede mot sunt förnuft, att man icke toge vederbörlig hänsyn till förhållandena, sådana de nu en gång voro ute i världen. Det är mycket möjligt, men i så fall, herr Branting, äro vi flera, som sakna eller hava saknat det sunda förnuftet, vi äro flera, som sakna eller hava saknat förmågan att iakttaga och bedöma händelserna. Och till dessa hör herr Brantings egen person. År 1917, när förslag förelåg att inställa militärovingarna och andra kammaren antog det av herr Lindhagen därom väckta förslaget, var nämligen herr Branting själv bland dem, som talade för herr Lindhagens förslag. När alltså herr Branting vid detta tillfälle, för att använda hans egna ord, saknade det sunda förnuftet och förmågan att bedöma händelserna, då vill jag hävda, att i denna stund hava vi större skäl att sakna sunt förnuft och förmåga att bedöma de stora utrikespolitiska företeelserna.

Då herr Branting slutligen vädjade till regeringen att gå i spetsen för den nya tiden, att från regeringsbanken giva till känna en vilja att gå nedåt med militärövningarna och bana väg för den nya tiden, och när herr Brantings yttrande följdes av meningsfrändernas bravorop, vill jag uttala den varma förhoppningen, att dessa bravorop skola få tillfälle att klinga med samma styrka, när regeringen möter riksdagen nästa gång i januari, och att icke bravorop:n då skola tystna, därför att man till äventyrs finner, att man från regeringsbanken har slagit dövörat till för de vackra och vädjande orden från herr Brantings sida. Jag tror icke, förrän jag får se. Med hänsyn till det militärprogram, som regeringen ännu i vintras lade fram, och då man nu därjämte från regeringspartiets sida icke vill inställa militärövningarna helt, vägrar jag för min del att tro, förrän gärningar föreligga. Jag skulle vara synnerligen belåten om herr statsministern, då han är närvarande, skulle kunna omedelbart giva ett litet finger på hand till herr Brantings vädjan om att till nästa riksdag verkligan fullfölja herr Brantings tankegång.

*Vid remiss av
propositionen
nr 28.
(Forts.)*

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: På det att ingen missuppfattning måtte kvarstå, vill jag till vad jag förut anfört endast ytterligare framhålla, att då jag har hänvisat kammaren att göra sitt domslut först när alla handlingar ligga på bordet, får däri icke inläggas den meningen, att jag från min sida velat påstå, att det icke skulle ha varit att önska, att sjukvården vid armén varit bättre ordnad, än den har varit. Ingalunda har jag velat säga det. Tvärtom har jag i mitt första anförande tydligen framhållit, att jag önskar, att den hade varit bättre, än den är. Jag vill emellertid till detta lägga, att ej heller den civila sjukvården varit fullständigt rustad för att möta en så våldsamt epidemi — kanske den icke ens varit bättre rustad härför, än den militära sjukvården har varit. Där-om skall jag nu icke uttala något bestämt omdöme. Skulle jag exempelvis döma efter tidningsskildringar ifrån rikets andra stad — det vill jag dock icke göra — synes det mig emellertid, att förhållandena där på den civila sjukvårdens område ha lämnat mycket övrigt att önska. Och varpå beror detta? Jo, det beror helt naturligt därpå, att man inte heller på det civila området räknat med en så hastigt uppblössande och våldsamt epidemi, som den vi haft och ännu idag ha att kämpa mot.

Vidare vill jag betona, att icke ens den medicinska vetenskapen ännu är fullt på det klara med influensaepidemiens natur och karaktär. En framstående auktoritet i medicinska frågor säger exempelvis, att han funnit, att användningen av kvicksilverpreparat har ett alldeles utomordentligt gynnsamt inflytande vid bekämpandet av sjukdomen. En annan ävenledes erkänd medicinsk auktoritet säger däremot: det har icke betydtt någonting alls. Det är icke gott, mina herrar, att när de medicinska auktoriteterna äro tämligen oklara i fråga om själva problemet, helt hastigt kunna finna fullständiga metoder att bekämpa sjukdomen.

Slutligen vill jag erinra därom, att inga framställningar röran-

Vid remiss av de bättre hälso- och sjukvård vid armén utav mig, vare sig här i riksdagen eller eljest, avvisats utom tvärtom, jag har försökt att få förbättringarna genomförda.

propo-
sitionen
nr 28.
(Forts.)

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Det torde icke allenast vara inom det socialdemokratiska partiet som förhoppningar finnas att efter krigets slut försvarsbördorna skola kunna lättas. Jag tar för alldeles givet, att därest den nuvarande regeringen då sitter kvar vid konungens rådsbord, kommer frågan under omprövning, och jag ber att få erinra om hans excellens statsministerns ord inför konungen, då den nuvarande regeringen blev utnämnd. Han yttrade bland annat: »Uppenbarligen är det icke möjligt att, medan kriget pågår, upptaga spörsmålet om begränsning och anpassning av vårt lands försvarsanstalter efter folkets bärkraft och den fredliga kulturens behov, men vi vilja icke underlåta att uttala den övertygelsen, att dessa spörsmål när kriget en gång slutar, måste komma till ingående prövning med tagen hänsyn till då rådande förhållanden i världen.»

Med den utveckling, som kriget nu har tagit, är det väl att hoppas, att freden står för dörren och att krigströttheten gör sig så starkt gällande i världen eller åtminstone bland Europas folk, att man inom alla länder söker nedbringa rustningarna, och då komma vi naturligtvis att följa exemplet. Vi liberala skola med glädje hälsa den dag då vi kunna, helst avskaffa värnplikten, eller, om det ej låter sig göra avskriva den fullständigt, åtminstone nedbringa den betydligt.

Jag ber medan jag har ordet att få beröra den kungl. proposition, som är under behandling. Herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har framhållit som önskvärt, att den tid, varunder värnpliktig icke kan inkallas på grund av den influensaepidemi, som nu råder, må tillgodoräknas vederbörande och att sålunda tjänstgöringsskyldigheten för denna tid slopas. Jag håller före, att det är fullkomligt nödvändigt att så sker, och jag är övertygad, att herr statsrådet också skall finna det och att vi till nästkommande riksdag ha att förvänta en kungl. proposition med förslag i den vägen. Jag är så övertygad härom, att jag nu icke anser mig behöva hemställa till utskottet att göra ett uttalande i denna riktning i motiveringen till det blivande betänkandet.

Herr B r a n t i n g: Jag ber först att få uttrycka min glädje över den sympati för samma åskådning jag här utvecklade som nu uttalats av herr vice talmannen å det liberala partiets vägnar. Det visar, att här finnes uti denna punkt resonans för en gemensam framgångslinje fortfarande, vilket jag tror skall vara till lycka för vårt lands fortsatta utveckling.

Vad som tvang mig att ännu en gång be att få säga några ord var vissa vändningar i herr Vennerströms replik. Han erinrade om att jag förut, 1917, hade varit med om ett visst yrkande på inställande utav militärvänningar. Ja, det är alldeles sant. Vi ansågo då att dessa övningar icke voro utav sådan betydelse för landets försvar, att

de på något sätt skulle kunna uppväga vikten av att alla armar då i större utsträckning ställdes uti tjänst för kamp mot svälten. Det är alldeles sant. Men jag syftade heller inte, när jag vände mig mot herr Vennerströms ståndpunkt, på detta lilla detaljförslag i en viss situation, utan jag vände mig naturligtvis emot den ståndpunkt, som hans parti principiellt intar, då det även under världskriget har yrkat på den fullständiga avskrivningen utav Sveriges försvar. Då partiet markerat detta bland annat genom att yrka avslag i klump på fjärde och femte huvudtitlarna, så föreställer jag mig, att herr Vennerström nu dock icke ämnar frångå detta och bara vill ha den ståndpunkten fram, att man har velat ifrån hans sida göra vissa nedsättningar uti militärovningsar, om vilkas speciella betydelse man alltså kan diskutera.

Vid remiss av propositionen nr 28. (Forts.)

För övrigt vill jag, eftersom jag ändå måst säga några ord, ytterligare beröra en sida av dessa frågor, som är utav alldeles särskilt intresse med hänsyn till den ställning, som herrar vänstersocialister inta till händelserna i vårt östra stora grannland. Därifrån föreligger onekligen under de förhållanden, som i övrigt kristallisera ut sig i världen, en fara, som det vill synas, för att den fredliga utveckling, till vilken vi börja skönja konturerna, kanhända ännu inte är så långt kommen, och detta tack vare just den ståndpunkt, som herr Vennerströms meningsfränder därborta inta.

Man har, sedan det nyligen upprättats en bolsjevikisk pressagentur här i Stockholm för telegram och andra nyheter, haft vänligheten att tillstålla även mig dessa meddelanden. När jag kom hit i dag, fann jag här på min pulpet en del sådana aktstycken, och jag skall nu be att få uppläsa innehållet i blott ett av dessa. Det är daterat Moskva den 30 okt. och lyder sålunda. »Militäre skriftställaren general Aar har författat en karaktäristik över sovjetarmén. Enligt generalens mening har armén hittills blivit underskattad. Den består utav en miljon övade soldater och står under kommando av erfarna officerare. Kommissariatet arbetar på ytterligare förstärkning av armén. Ammunitionsfabrikerna äro fortfarande i verksamhet, och transporterna lämna ingenting övrigt att önska. Tre fjärdedelar av armén är redan fullt utbildad, och dess slutliga organiserande väntas bliva fullbordad redan den 1 november. Den nödiga förstärkningen av dess reserver pågår.» Det förefaller mig onekligen, som om det för herr Vennerström skulle finnas ett tacksammare fält bland hans egna meningsfränder österut för propagandan för den fullständiga avvapningen än då han vänder sig mot oss socialdemokrater, som velat föra, jag upprepar och vidhåller det, den sak, som även vi i detta fall vilja komma fram till med förnuft och omdöme och med hänsyn till förhållandena i världen.

Herr Vennerström: Herr Branting har visserligen fört debatten långt utanför ämnets verkliga ram, men då herr Branting det gjort, må det tillåtas mig att här söka hålla herr Branting i rockskörten.

Herr Branting talade om den röda armén, men han glömde att

Vid remiss av
propositionen
nr 28.
(Forts.)

nämna, varför denna röda armé kommit till stånd; det var måhända icke lämpligt, det passade icke i cirklarna. Jag vill emellertid nu tala om, vad anledningen varit därtill, att den ryska sovjetrepubliken tvungits att tillgripa startandet av denna av herr Branting såsom synnerligen farlig karakteriserade röda arbetararmé. Och då måste måhända herr Branting invärtes, om också icke utvärtes, erkänna, att orsaken varit den, att herr Brantings egen kapitalistiska entente och dess arméer i strid mot den socialistiska åskådningen om varje lands självbestämmanderätt begynte sitt rövartåg mot arbetarne i Ryssland, delvis måhända med herr Brantings gillande, i varje fall utan något avståndstagande från hans sida. Det var, herr Branting, såsom värn gent emot detta överfall och detta skändliga övergrepp mot det arbetande Ryssland från herr Brantings egna därborta i ententestaterna, som denna armé kom till stånd. För övrigt förstår jag icke, varför herr Branting i denna del klagar. Jag minns en gång på en partikongress, när en av herr Brantings närmaste män, nämligen Rickard Sandler, med herr Brantings varma instämmande sade det, att »få vi makten, få vi våra tankar genomförda, då skola vi självklart försvara oss.» Jag förstår icke annat, än att den ståndpunkt, som den röda armén och dess ledare nu intaga, är ett fullföljande av just den ståndpunkten, att den socialistiska åskådningen, sådan man fattar den, skall till varje pris försvaras.

Men, herr Branting, varför skola vi egentligen diskutera Ryssland? Låt Ryssland vara Ryssland, och låt bolsjevikerna vara bolsjevikerna, men låt oss svenska vänstersocialister hävda våra tankar. Ni skola döma oss efter *våra* gärningar och icke efter *andras*, lika litet som vi svenskar vilja döma er högersocialister efter, låt mig säga, de tyska Scheidemännens gärningar. Jag vill säga herr Branting, att vi ha *fortfarande* avrustning på vårt program. Detta krav antogs enhälligt av innevarande års partikongress. Vi framlade en motion i sådant syfte nu i år, och vi komma förvisso att göra samma yrkande nästa år, och herr Branting skall då säkerligen bliva satt i tillfälle att även på vår plattform, alltså omvänd till vår åskådning, rösta för den avrustningsmotion, som vi då framlägga. Detta om den saken.

Sedan ett ord om militärövningarnas inställande. När herr Branting år 1917 var med på vår ståndpunkt under det dåtida krigsläget och när det då gällde alla övningars inställande, förstår jag icke, varför ej herr Brantings logik, som i vanliga fall icke brukar klicka, bjuder honom att i nuvarande läge, då vi ändock nalkas freden och då herr Branting själv till nästa januari månad vill ha fram det program, som åtminstone syftar till avvapning, rösta med oss, då vi nu vilja inställa en del av militärövningarna, nämligen rekrytövningarna, och tala för den saken och icke blott för att dessa övningar må skjutas upp.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Det förekommer i den föreliggande propositionen en punkt, som jag skulle vilja, att det vid utskottsbehandlingen ägnades särskild uppmärksamhet åt, och där det bör i någon form bli tillfälle för riksdagen att genom instäm-

mande i en eventuell utskottsmotivering uttrycka en bestämd åsikt. Här talas på sista sidan i motiveringen till propositionen om, att det kan, »med hänsyn till svårigheterna att låta beväringsskolor och repetitionsövningar samtidigt pågå, bliva önskvärt, att den i lagen stadgade tiden för första tjänstgöringen med erforderligt antal dagar avkortas», och det tillägges, att det kan bli tillfälle att under den ordinarie riksdagen framlägga förslag i detta avseende. Det hade varit önskvärt, om det redan i denna proposition hade från regeringens sida kunnat givas en bestämd utfästelse, att man vid en sådan förändring av rekrytskolan, som på grund av spanska sjukkan anses bliva nödvändig, icke blott ämnade göra en förskjutning, utan att det uppskov, som beviljas, verkligen blir en avkortning och att de värnpliktiga, som på detta sätt få tiden för sin inkallelse uppskjuten, icke riskera att senare få övningarna utsträckta. Det skulle vara önskvärt, om utskottet ville alldeles särskilt betona detta. Jag tror, att det är önskvärt även ur den synpunkten, att de militära myndigheterna redan från början må ha klart för sig, att övningsplanerna måste ordnas från den utgångspunkten, att man icke får så lång tid anslagen till rekrytskolorna, som man har under andra förhållanden.

Vid remiss av propositionen nr 28.
(Forts.)

Jag skulle, när jag nu har ordet, även vilja yttra något till min vän Vännerström med anledning därav, att han här talade om, att vi nu icke skola blanda in i denna fråga, vad som sker i Ryssland och den bolsjevikiska militarismen. Det är dock så, att det har proklamerats och med mycken glädje även återgivits i den svenska bolsjevikiska pressen, att bolsjevikernas armé skall ha till uppgift icke blott att försvara fosterlandet — något som ju åtminstone tidigare ansetts vara en mycket låg uppfattning ur herr Vännerströms och alla vänstersocialisters synpunkt — utan även att stå till förfogande för rörelser i andra länder. Det är sålunda icke blott försvarstankar, som det här är fråga om, utan även en angreppstanke. Jag tror, att om vi nu skola börja avskaffa militarismen, måste man i första hand vända sig mot dem, som ännu välva tankar på, att man skall kunna militärt inblanda sig i andra länders angelägenheter.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt hänvisa ifrågavarande proposition till andra särskilda utskottet; och skulle till utskottet jämväl överlämnas de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena.

§ 11.

Herr talmannen meddelade, att hans excellens herr statsminister tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde torsdagen den 7 innevarande november ämnade delgiva kammaren en redogörelse för de viktigaste folkförsörjningsfrågornas nuvarande läge.

§ 12.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

(Forts.)

herr *Lithander*, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 2, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst; och

herr *Molin*, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 17, om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar.

Dessa motioner bordlades på begäran.

• § 13.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmännen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedde att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 31 oktober 1918.

Sedan kammarens plenum denna dag avslutats, sammanträdde med herr talmannen de åtta ledamöter av kammaren, som blivit utsedde att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, till fullgörande av berörda uppdrag.

Därvid beslöts till en början, att kanslitjänstemännen skulle utgöras av fem förste notarier, sexton notarier, en förste kanslist, en registrator och sex kanslist.

Härefter genomgingos de ingivna ansökningshandlingarna, var-efter herrar deputerade antogo till

förste notarier:

revisorn, filosofie kandidaten *C. Lundgren*,
sekreteraren *T. Hedrén*,
sekreteraren *G. Tägtström*,
ombudsmannen, juris kandidaten *C. F. Schött* och
revisorn *E. Lindblad*;

notarier:

sekreteraren *R. Hellberg*,
förste revisorn *E. Lindström*,
filosofie licentiaten, teologie kandidaten *A. H. F. Reuter*,
kriminalassessorn *S. G. Junker*,
aktuarien, filosofie kandidaten *I. Arnoldsson*,
revisorn *F. Blom*,
sekreteraren *E. Frigell*,
registratorn *P. B. Romare*,
e. o. kammarskrivaren *A. Michal*,

kanslirådet *L. Norrman*,
 fru *Jetta Lundgren*,
 aktuarien, filosofie kandidaten *G. A. K. Dahlén*,
 andre kanslisekreteraren, juris kandidaten *C. O. H. Humble*,
 juris studeranden *E. Elfner*,
 e. o. hovrättsnotarien *E. H. Wallin* och
 e. o. hovrättsnotarien, juris kandidaten *A. Elmström*;

förste kanslist:

notarien, juris kandidaten *O. M. F. Seth*;

registrator:

sekreteraren *P. W. A. Hammarskiöld*; samt

kanslister:

amanuensen, filosofie kandidaten *E. Bergendahl*,
 kamreraren *P. Sterne*,
 notarien *N. J. Bagge*,
 telegrafassistenten *E. Dahlén*,
 juris studeranden *L. Lindblad* och
 telegrafassistenten *A. H. Gärdin*,

med skyldighet för de till kanslister antagna tjänstemännen att vid behov tjänstgöra jämväl vid diskussionsprotokollet.

Här skulle antecknas, att Seth, Hammarskiöld och Bagge redan den 28 samt Lindblad, Lindström och Reuter redan den 30 innevarande oktober på särskild anmodan inträtt i tjänstgöring.

Beträffande därefter vaktbetjäningen beslöto herrar deputerade, att fjorton vaktmästare skulle anställas hos kammaren; och blevo härefter till vaktmästare att tjänstgöra tillsvidare under riksdagen antagna *C. E. G. Carlberg*, *E. M. Wistrand*, *J. V. Uppgren*, *C. J. F. Svensson*, *H. E. E. Eklund*, *C. H. Björklund*, *W. Zetterqvist*, *B. Rudén*, *A. Hj. Lindgren*, *A. Gustafsson*, *E. E. Johansson*, *E. Andersson*, *G. A. Zeffer* och *J. H. Sahlberg*.

Till förste vaktmästare förordnades Carlberg och åt Wistrand uppdrogs att förrätta utdelning av ankommande postförsändelser.

Det skulle åligga de antagna vaktmästarna att vid behov och i den mån så ske kunde bestrida jämväl annan tjänstgöring hos riksdagen.

Slutligen skulle här anmärkas, att Carlberg, Wistrand och Björklund redan den 23 samt de övriga vaktmästarna redan den 29 innevarande oktober börjat tjänstgöra hos kammaren.

Som ovan

In fidem
Per Cronvall.

§ 14.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 1, till Konungen angående val av deputerade att, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, med Konungen överlägga.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>Vennersten</i>	under	4	dagar	fr. o. m.	den	6	nov.,	
»	<i>Persson</i> i Stallerhult	»	10	»	»	»	7	»	
»	<i>Molin</i>	»	10	»	»	»	4	»	
»	<i>Andersson</i> i Milsmaden	»	14	»	»	»	6	»	
»	<i>Isaksson</i>	»	14	»	»	»	9	»	
»	<i>Flognfält</i>	»	6	»	»	»	4	»	
»	<i>Odqvist</i>	»	3	»	»	»	7	»	och
»	<i>Ryberg</i>	»	10	»	»	»	2	»	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,56 e. m.

In fidem
Per Cronvall.